

Eubuild ENERGETSKA EFIKASNOST

FINANSIRANJE ENERGETSKE EFIKASNOSTI U ZGRADARSTVU U
OKVIRU EU REGULATIVA I VAŽEĆIH PROPISA

**IZVJEŠTAJ O STANJU U
ZEMLJI**

CRNA GORA

Sadržaj

1.	EUbuild EE - Uvod Istraživača na projektu	3
2.	Uvodne informacije o projektu	4
3.	Uvod	6
3.1	CRNA GORA	8
3.1.1	Osnovne informacije	10
3.1.2	Broj stanovnika i stopa rasta	11
3.1.3	BDP i prihodi u Crnoj Gori.....	13
3.1.4	Obrazovni sistem, visoko obrazovanje, stopa pismenosti	14
3.1.5	Zgrade – građevinski objekti (stambenih, industrijskih itd.) po tipu naselja	15
3.1.6	Nelegalni objekti i objekti za renoviranje	16
3.1.7	Novi objekti	16
3.2	Energetske karakteristike Crne Gore.....	17
3.2.1	Geografske koordinate Crne Gore.....	17
3.2.2	Sezonske informacije, min – max temperature	17
3.2.3	Prosječna stopa osuščanosti – energetski faktor.....	17
3.2.4	Potrošnja energije	18
3.2.5	ESCO (privredno društvo za energetske usluge)	23
4.	Podrška finansiranju energetske efikasnosti u zgradarstvu u Crnoj Gori.....	23
5.	Zakoni, Legislativa, Starteški Dokumenti i Akcioni plan CG, koji se tiču EE i finansiranja EE u zgradarstvu	25
5.1	Zakoni u vezi EE u zgradarstvu	25
5.1.1	Naziv, datum usvajanja i predmet.....	25
5.1.2	Zakonski obaveze EE – Energetski sertifikati zgrada	26
5.2	Strateška dokumenta	26
5.3	Akcioni plan - APEE	27
5.3.1	Postojeći mehanizmi za implementaciju APEE	27
6.	Finansijski i fiskalni instrumenti u Crnoj Gori	28
6.1	Preferencijalni krediti, subvencije, grantovi.....	28
6.2	Cilj projekta ili programa podrške	28
6.3	Ugovorne strane.....	31
6.4	Uslovi za realizaciju programa i/ili projekta	31

6.5	Trajanje programa/projektamehanizma	32
6.6	Koji se najviše koristi	33
6.7	Koji se program/projekat najmanje koristi.....	33
6.8	Ključni nalazi o podršci sektora krajnjih korisnika.....	33
7.	Realizovane aktivnosti tokom trajanja projekta.....	34
7.1	Okrugli stolovi.....	34
7.1.1	Rezime	35
7.1.2	Zaključak.....	35
7.2	Ostale aktivnosti.....	36
8.	Preporuke finasiranja EE u sektoru zgradarstva.....	36
8.1	Mogući finansijski instrumenti	36
8.2	Mogući fiskalni instrumenti.....	37
8.3	Mogući zakonodavni instrumenti.....	37
8.4	ESCO (Privredna društva za pružanje energetskih usluga).....	37
8.5	Preporuka buduće EU podrške EE u Crnoj Gori.....	37
9.	Referense.....	38
0	Prilozi.....	39
10.1	Curriculum Vitae – Nikola Vujošević	39
10.2	Zakon o energetskoj efikasnosti.....	41

1. EUbuild EE - Uvod Istraživača na projektu

U skladu sa stepenom ekonomskog razvoja Crne Gore, kao i sa energetskim praksama i relevantnim standardima zemalja kandidata za članstvo u EU, Energetska politika posebno naglašava potrebu za uspostavljanjem odgovarajućih pravnih, regulatornih, institucionalnih, i finansijskih okvira neophodnih za održivi razvoj sektora energetike i ukupne ekonomije. Zajedno sa Nacionalnim energetskim strateškim dokumentima, Zakonom o energetskoj efikasnosti, Strategijom energetske efikasnosti, itd., proces reformi u energetskom sektoru treba dodatno unapređivati u cilju podsticanja domaćih i stranih investicija u oblasti energetike i energetske efikasnosti – tržište energetike.

Nadalje, odlučnu akciju treba preduzeti u cilju daljeg jačanja: institucionalnih (na nacionalnom i lokalnom nivou), regulatornih i finansijskih okvira unutar Crne Gore u cilju postizanja:

- Održive proizvodnje i korišćenja energije u skladu sa principima očuvanja životne sredine, i međunarodnu saradnju u toj oblasti, sa posebnim osvrtom na smanjenje emisije štetnih gasova (efekat staklene baštne).
- Stvaranje uslova za veće korišćenje obnovljivih izvora energije i većeg korišćenja kombinacija proizvodnje toplotne i električne energije (CHP).
- Povećanja institucionalnih i finansijskih podsticaja s ciljem poboljšanja energetske efikasnosti i smanjenja energetskog intenziviteta u svim sektorima, od proizvodnje do potrošnje energije.
- Većeg podsticaja naučno-istraživačkih aktivnosti, razvoja i promocije novih, čistijih i energetski efikasnijih tehnologija, kao i sprovođenje energetske politike zasnovane na stručnim i naučnim osnovama.
- Povećana svijest među stanovništvom u odnosu na krajnje rezultate energetske efikasnosti; smanjenje potrošnje energije - smanjenje troškova - povećanje konkurentnosti, poboljšani uslovi u prostorijama gdje ljudi žive i/ili rade, manje zagađenje - smanjen negativan uticaj na životnu sredinu itd.

2. Uvodne informacije o projektu

Globalna potrošnja primarne energije za grijanje, hlađenje, rasvjetu i druge, za zgrade (objekte) vezane energetske usluge imaju prosječnu godišnju stopu rasta od 2,2%. Potražnja za energijom u zgradama je u direktnoj vezi sa rastom broja stanovnika, nove - energetski intenzivne opreme, građevinskih karakteristika, klimatskih uslova i faktor ponašanja (navike potrošača). Ukupno 40% potrošnje primarne energije, osim tradicionalne biomase, koristi se globalno za obezbeđenje energije u zgradama, a zgrada čine 24% od ukupne emisije CO₂ u svijetu.

Uprkos postojanju isplativih mogućnosti za smanjenje potrošnje energije, kroz upotrebu energetski efikasne tehnologije, veliki dio potencijala ušteda energije u postojećim stambenim zgradama i dalje je neiskorišćen.

Za postojanje ovog pomenutog jaza u oblasti energetske efikasnosti "krive" su brojne barijere.

Tržišne barijere raznih oblika; nizak prioritet energetskih pitanja, teško dostupnoog inicijalnog kapitala, nedovoljna ili neadekvatna informisanost kao i postojanja podijeljenih podsticaja (Split incentives).

Finansijske barijere takođe predstavljaju značajnu kočnicu većoj primjeni mjera energetske efikasnosti u zgradama. U ovu grupu barijere se mogu pomenuti: visoke početne investicije, faktor rizika (nezvjesnost učinka sprovedenih mjer EE), diskontni faktor (pad cijena proizvoda) i nedovoljnost tradicionalnih mehanizama finansiranja za projekte energetske efikasnosti. Finansijske barijere je nemoguće prevazići samo jednim mehanizmom ili jednom mjerom. Paket mjer ili mehanizama koji nastoji istovremeno riješiti veći broj finansijskih barijera će osloviti problem sa većom dozom sigurnosti, imaće veći uticaj na ukupni ambijent i što je jako važno, biće održiv.

Povećanje energetske efikasnosti zgrada na održiv način zahtijeva postojanje tržišta za energetsku efikasnost. Ovo tržište je trenutno veoma slabo razvijeno i od strane postojećih i potencijalnih učesnika se ocjenjuje kao veoma rizično. U cilju uključenja većeg broja privatnih subjekata, neophodno je dodatno ojačati i povećati sigurnost na ovom tržištu. Veće uključenje privatnih subjekata predstavljaju osnovnu prepostavku razvoja svakog tržišta, pa i tržišta energetske efikasnosti. Ova međusobna zavisnost ističe neophodnost transformacije tržišta kao i važnost uloga koje imaju privatni i javni činioci u transformaciji tržišta EE. Sa mješavinom politika i propisa EU nastoji podstaći takvu transformaciju tržišta, kojih se trebaju pridržavati zemlje članice, kao i sami proizvođači opreme, a sve u cilju poboljšanja standarda energetske efikasnosti i efikasnosti uređaja.

Takva transformacija tržište će se teško odvijati bez povećanja učešća privatnog sektora. Snažna politička volja je neophodna da se aktivira takav porast u participaciji privatnog

sektora. Nadalje, Vlade zemalja trebaju stvoriti povoljnije uslove za javno-privatna partnerstva povećanjem sigurnosti, kroz instrumenate podjele rizika i primjenu međunarodnih okvira praćenja, mjerena i verifikacije realizovane saradnje između ova dva subjekta.

Vlade imaju ulogu u nastanku kreativnih mehanizama za finansiranje energetske efikasnosti i treba se fokusirati na politike koje olakšavaju uključivanje privatnog sektora i koje doprinose stvaranju finansijskih mehanizama za tržište energetske efikasnosti na održiv način. Prijeko potrebne finansije na tržištu energetske efikasnosti se ne realizuju iz više razloga: podijeljenih podsticaja, nedostatka jasne odgovornosti, niskog prioriteta energetskih pitanja, visokih transakcijskih troškova, slabe informisanosti finansijskog sektora i nepotpunog i nedovoljnog tržišta energetske efikasnosti (nedovoljna ponuda i tražnja).

Različiti su programi, mjere i pravni okviri u oblasti finansiranja energetske efikasnosti zemalja partnera u ovom projektu (Turska, Srbija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Albanija, Makedonija i Belgija). Iako Vlade ovih zemalja pokušavaju napraviti neophodne aranžmane kako bi usvojile EU direktive, kao na primjer: implementacija fiskalnih podsticaja, pokretanje kampanja podizanja svijesti, programi subvencije itd., privatni učesnici, poput banaka i energetskih kompanija, nijesu izvršile svoje uloge u skladu sa očekivanjima, nudeći specijalne EE kredite, niti pružile druge ekonomski podsticaje koji bi doprinijeli većoj popularnosti i primjeni mjera EE. Zbog različitih geografskih položaja i propisa u oblasti građevinarstva u pojedinim zemljama Evrope nemoguće je usvajanje paketa podsticajnih mjera po principu jedan za sve.

Ciljevi Evropske energetske politike su:

- 20% smanjenje u emisiji gasova staklene bašte do 2020.
- 20% uštede u potrošnji primarne energije, kroz implementaciju mjera EE do 2020.
- 20% učešće obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije do 2020.

Kako bi zemlje EU postigle zadate ciljeve do 2020., veoma je važna pravovremena i konstantna razmjena primjera dobrih praksi i iskustava u oblasti fiskalnih i finansijskih podsticaja različitih zemalja Evrope, kao i stvaranje zajedničkog modela finansiranja energetske efikasnosti. Potrebno je efikasno korišćenje finansijskih podsticaja i stvaranje održivog plana za smanjenje emisije staklenih gasova, kao i promovisanje efikasnog korišćenja resursa i alternativnih energetskih postrojenja. Javno-privatno partnerstvo mora stvoriti programe podrške koji promovišu: očuvanje i zaštitu voda, korišćenje održivog građevinskog materijala i primjene mjera energetskoj efikasnosti pri izgradnji novih i rehabilitaciji postojećih stambenih i poslovnih zgrada; inovativni finansijski instrumenti, kao što su krediti sa niskim kamatama i rokom dospijeća ne kraćim od 10 godina za instalaciju energetski efikasnih uređaja u zgradama, će pozitivno uticati na ublažavanje ekoloških problema i globalnog zagrijavanja.

Polazeći od ovih predpostavki **Projekat EUbuild EE** je postavio opšti i tri specifična cilja:

Opšti cilj projekta EUbuild EE je doprinos razvoju finansijskih instrumenata i mehanizama, kako bi se unaprijedilo tržište energetski efikasnih proizvoda i usluga u zemljama koje su partneri u projektu.

Specifični ciljevi su:

1. Stvaranje baze podataka/dokument propisa o energetskoj efikasnosti, mjera podsticaja i finansijskih mehanizama u zemljama partnerima u projektu i u EU kao i osigurati redovan protok informacija i razmjenu znanja između partnera u projektu.
2. Obezbeđenje koordiniranog i redovnog protoka informacija između javnih institucija, privatnog sektora i nevladinih organizacija o razvoju finansijskih instrumenata.
3. Izrada preporuka za zemlje partnere u projektu, Evropsku Komisiju i javne institucije, kao i da doprinese njihovom udruživanju i njihovo strateškoj saradnji izrade akcionalih planova

3. Uvod

Maksimalno unaprijeđenje energetske efikasnosti zgrada, kako novih tako i postojećih, je složen i za ekonomiju Crne Gore važan poduhvat. Ostvarenje cilja, odnosno dostizanje višeg nivoa energetske efikasnosti zahtijeva koordinisanu i čvrstu saradnju između privatnog i javnog sektora.

U slučaju pojedinačnih zgrada, vrlo velike energetske uštede su moguće i dokazane. Značajno smanjenje potrošnje energije može se postići kroz implementaciju različitih mjera energetske efikasnosti, kao što su: dobra izolacija, pasivni solarni dizajn, niska infiltracija, veće korišćenje solarne i geotermalne energije, razne mjere za smanjenje potreba za grijanjem i hlađenjem, kao i efikasan sistem za grijanje i hlađenje i sl. Izrada dizajna zgrada koji rezultiraju vrlo niskom potrošnjom energije postaje norma za izgradnju novih, tzv. "pasivnih kuća" koje se oslanjaju na sve veće korišćenje obnovljivih izvora energije i troše malo ili nimalo energije iz distributivnog sistema. Takođe, ideja "plus energetska kuća" postaje sve bliža i dostupnija našoj realnosti. Radi se o objektu koji bi zapravo iz sopstvenih izvora zadovoljavao sve svoje energetske potrebe i bio u mogućnosti da dio isporuči u distributivnu mrežu. Ako se ovakvi projekti pokažu široko primjenljivi, stvorio bi se značajan prostor za promociju i implementaciju principa održivosti, a što je posebno važno, u oblastima gdje postoji trend rapidnog širenja naselja i zgrada (veliki gradovi). Isto tako, uređaji su već danas dostupni koji koriste 50% manje energije od tipičnih aparata. Postizanje velikog smanjenja potrošnje energije kod stambenih zgrada ne zahtijevaju ništa nemoguće.

Najbolji rezultati se uglavnom postižu u novim zgradama, gdje energetska i ekološka pitanja mogu biti ugrađeni iz temelja. U zemljama sa visokom stopom gradnje novih zgrada, stoga bi možda imalo smisla uesti diferencijalnih politike posebno usmjerene na izgradnju novih zgrada. U mnogim razvijenim zemljama, s druge strane, broj postojećih zgrada je daleko veći od broja novih zgrada koje se izgrade u toku svake godine. U ovim slučajevima, kreative politike su prijeko potrebne da bi se iskoristile sve isplative investicije iz oblasti rehabilitacije postojećih objekata, a koje po prirodi stvari zahtijevaju veće angažovanje rada i finansijskih sredstava. Postizanje široke transformacije postojećeg fonda zgrada u različitim kontekstima je kompleksan posao i zahtijeva maksimalan angažman i kombinaciju tehnologija, ljudskih vještina, finansijskih potencijala i zakonskih okvira, neophodnih za efikasno "hvatanje" mogućih ušteda.

Ka ispunjenju svojih obaveza koje proizlaze iz potpisivanja Ženevske konvencije o dalekosežnom Trans graničnom zagađenju vazduha (1979.), Ugovora o energetskoj zajednici (2005.) i ratifikacije Kjoto protokola iz (2007.), Vlada Crne Gore je preduzela odlučne korake i donijela nekoliko važnih strateških dokumenata kao što su: Strategija razvoja energetike CG do 2025., Zakon o energiji, Zakon o energetskoj efikasnosti, Akcioni plan i indikativni cilj, kao i druga dokumenta, koji će biti osnova za sljedeće mehanizme koji će pomoći iscrtavanju puteva za puno bolje i efikasnije korišćenje svih oblika energije.

3.1 CRNA GORA

Zastava Crne Gore:

Mapa 1: Crna Gora u Evropi

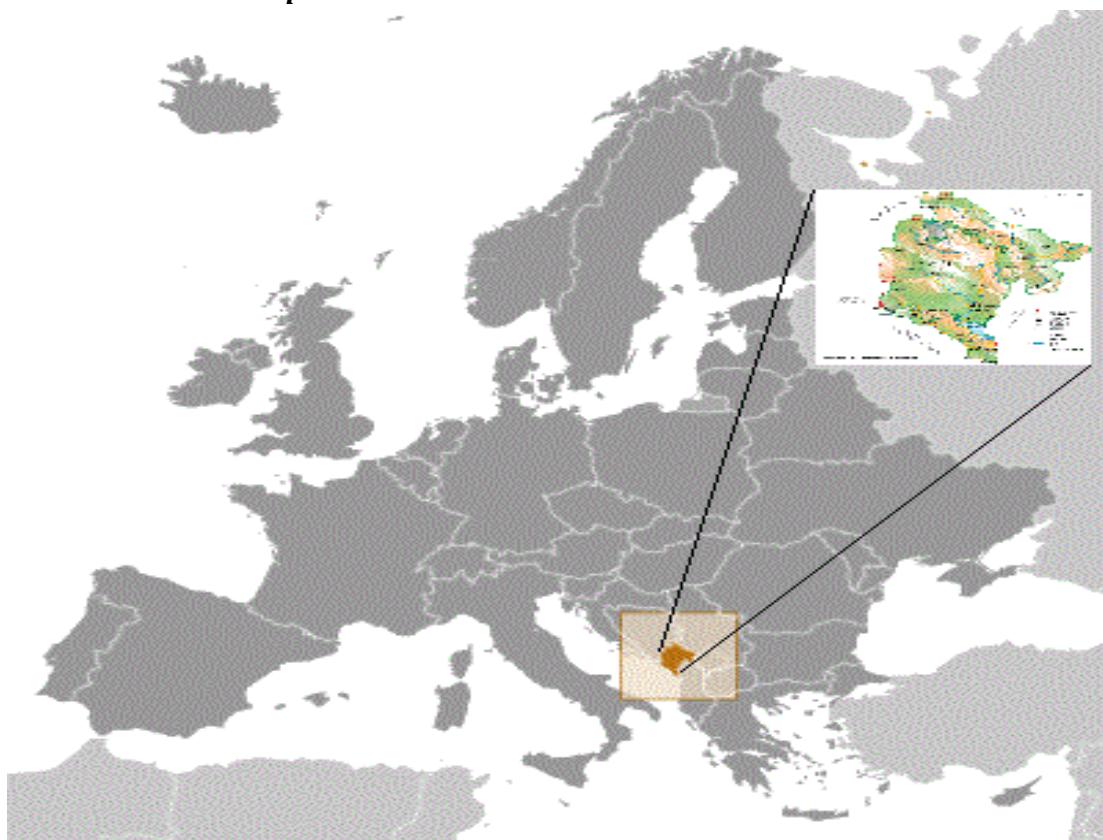
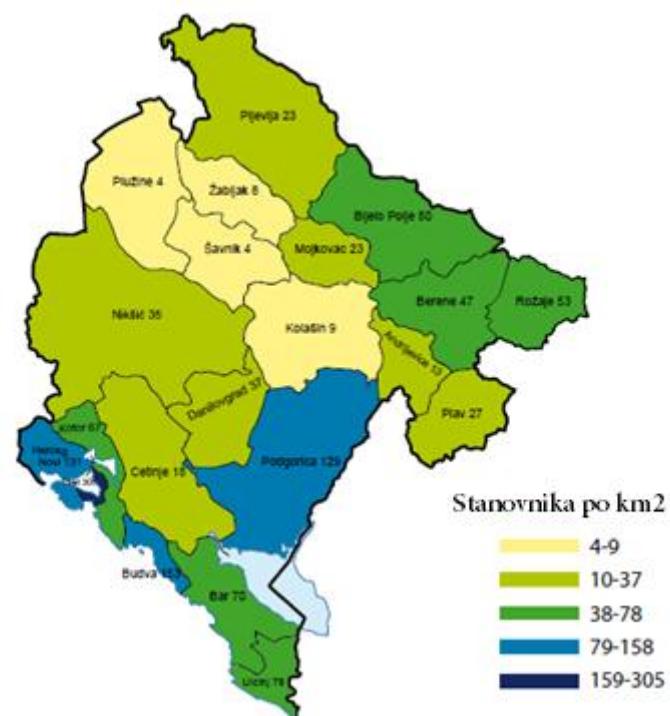

Tabela 1: Udaljenost Podgorice i pojedinih gradova¹

Od	Do Podgorice (km)
Ankara	1798
Beograd	422
Berlin	1662
Bratislava	986
Brisel	2057
Budimpešta	781
London	2418
Madrid	2799
Moskva	2615
Oslo	2838
Pariz	2128
Prag	1309
Rim	515
Beč	1135
Varšava	1666

Mapa 2: Mapa Crne Gore (izvor: MONSTAT)

¹www.travelpmath.com

3.1.1 Osnovne informacije

Tabela 2: Opšte informacije o Crnoj Gori

Službeni naziv	Crna Gora
Površina km ²	13 812
Broj stanovnika ²	620 029
Gustina naseljenosti	44,9
Glavni grad, Prijestonica	Podgorica, Cetinje
Službeni jezik	Crnogorski
Novac	Euro – EUR
Politički sistem	Parlamentarna demokratija
Izborni sistem	Proporcionalan
Članstvo u međunarodne organizacije	UN, WHO, WTO, EBRD, WB, IFC, IBRD, IMF...
Rejting Svjetske banke - lakoća obavljanja poslovanja - 2011 (2010)	66 (65)
Pogranične zemlje	Al, Kosovo, SRB, BiH, HR
Vremenska zona	CET
Aerodromi	Podgorica, Tivat
Morske luke	Bar, Tivat, Kotor
Geografske koordinate	42 30 N, 19 18 E
Porez na dobit	9%
PDV	17% i 7% turizam

Crna Gora, (MNE) je mediteranska zemlja, locirana na jugoistoku Evrope, na Balkanskom poluostrvu.

Crna Gora zauzima površinu od 13 812 km² (kopno 13 452 km², voda 360 km²).

Zemlje sa kojima se Crna Gora graniči i dužine granica su: Albanija 172 km, Kosovo 79km, Srbija 124 km, Bosna i Hercegovina 225 km i Hrvatska 14 km. Ukupna dužina kopnene granice iznosi 614 km.

Dužina obale Crne Gore iznosi 293,5 km.

Glavni, a ujedno i najveći grad Crne Gore je Podgorica sa populacijom od 185 937 stanovnika, ili 30% od ukupnog stanovništva Crne Gore, dok je Cetinje grad Prijestonica (nekadašnje sjedište kraljevske porodice) sa populacijom od 16 657, ili 2,7% od ukupnog stanovništva CG. U Crnoj Gori se koristi euro kao valuta plaćanja od kako je prvi put uveden od strane zemalja eurozone (17 od ukupno 27 zemalja EU), tj. od 01.01.2002. godine.

Crna Gora je bila dio Savezne Republike Jugoslavije, i na referendumu održanom 21. maja 2006 je obnovila nezavisnost države. Crna Gora je nezavisna suverena država sa republikanskim oblikom vladavine.

Predsjednik Crne Gore je Filip Vujanović.

Premijer Crne Gore je Igor Lukšić.

² MONSTAT 2011

3.1.2 Broj stanovnika i stopa rasta

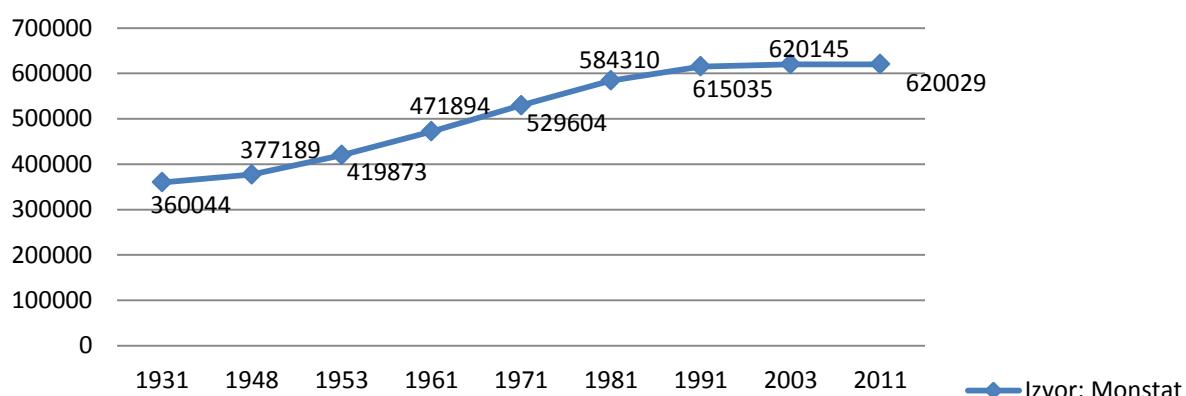
Prosječna starost populacije u CG je 37,2 godina. 63,23% od ukupne populacije živi u urbanim sredinama dok ostalih 36,77% živi u ruralnim naseljima.

Tabela 3: Stanovništvo Crne Gore

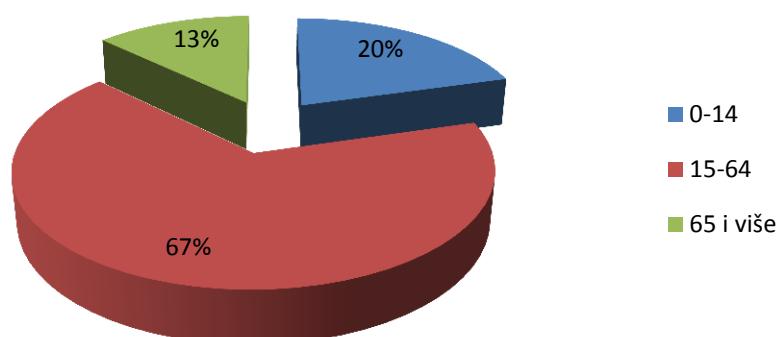
Stanovništvo (muško i žensko u %)	620 029 (49% i 51%)
Po veličini u svijetu (CIA)	167
Stopa rasta	-0.705%
Službeni jezici	Crnogorski, srpski, hrvatski, bosanski i albanski

Rezultati popisa stanovništva iz 2011. pokazuju da se broj stanovnika u Crnoj Gori od posljednjeg popisa stanovništva u 2003. (620.145) blago smanjio na 620.029, odnosno za približno 0,02%.

Grafik 1: Kretanje broja stanovnika u Crnoj Gori

Grafik 2: Starosna struktura populacije u CG

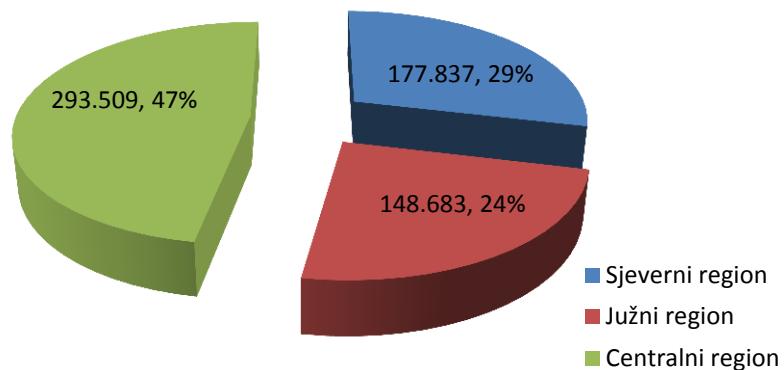
Najgušće naseljeni gradovi su: Podgorica sa 169 132 ili 27,27%, Nikšić i Bijelo Polje sa populacijom od 75 282 (12,14%) i 50 284 (8,11%).

Tabela 4: Broj stanovnika u gradovima CG (Izvor: Monstat)

Crna Gora	620029	100%
Andrijevica	5071	0.82%
Bar	42048	6.78%
Berane	33970	5.48%
Bijelo Polje	46051	7.43%
Budva	19218	3.10%
Cetinje	16657	2.69%
Danilovgrad	18472	2.98%
Herceg Novi	30864	4.98%
Kolašin	8380	1.35%
Kotor	22601	3.65%
Mojkovac	8622	1.39%
Nikšić	72443	11.68%
Plav	13108	2.11%
Pljevlja	30786	4.97%
Plužine	3246	0.52%
Podgorica	185937	29.99%
Rožaje	22964	3.70%
Šavnik	2070	0.33%
Tivat	14031	2.26%
Ulcinj	19921	3.21%
Žabljak	3569	0.58%

Kao što je prikazano u Grafiku 3, 29% stanovništva živi u sjevernoj regiji (Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Kolašin, Mojkovac, Plav, Pljevlja, Plužine, Rožaje, Šavnik i Žabljak), 47% živi u srednjoj- centralnoj regiji (Cetinje , Danilovgrad, Nikšić i Podgorica) i 24% živi u južnoj regiji (Bar, Budva, Herceg Novi, Kotor, Tivat i Ulcinj).

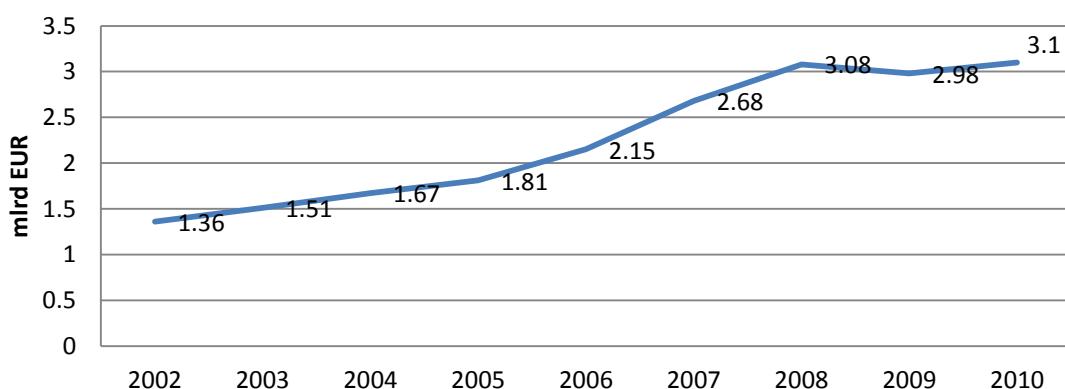
Grafik 3: Stanovništvo Crne Gore po regijama – (Izvor: Monstat)

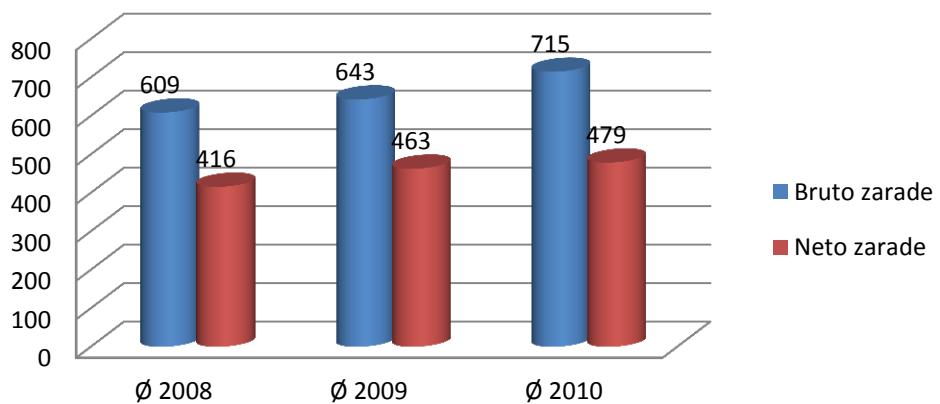
3.1.3 BDP i prihodi u Crnoj Gori

U periodu 2002.-2009. privreda Crne Gore bilježi stalni rast, taj rast je u 2009. naglo zaustavljen, uglavnom pod uticajem globalne krize. U 2010. BDP Crne Gore bio je više nego udvostručen u odnosu vrijednosti u 2002. godini. Najveći rast zabilježen je u 2007. kada je BDP porastao za više od 10%. U 2009. privredna Crna Gora bilježi pad BDP indeksa za -5,7%, a u 2010. privreda se lagano oporavila i CG postiže rast indeksa od 1,1%. Prognoze za rast u ovoj godini su 2% prema MMF-u i 2,5% prema Ministarstvu finansija CG. BDP za Crnu Goru u tekućim cijenama u 2010. iznosio je 3,1 milijarde eura, ili nešto oko 5000 eura po glavi stanovnika, što čini privredu Crne Gore 107-om ekonomijom u poređenju sa ekonomijama 226³ zemalja.

Grafik 4: BDP u tekućim cijenama (troškovni pristup) (Izvor: Monstat)

Grafik 5: Prosječne zarade u CG u EUR (Izvor: Monstat)

Prosječna neto zarada iznosi nepunih 500 EUR, što je u stvari osnovni limitirajući faktor kupovne moći građana CG, a što se direktno odražava na nivo štednje i raspoloživih sredstava za investicije u cilju poboljšanje uslova života, kao što su investicije u mjerne energetske efoikasnosti sl.

³ <http://www.indexmundi.com>

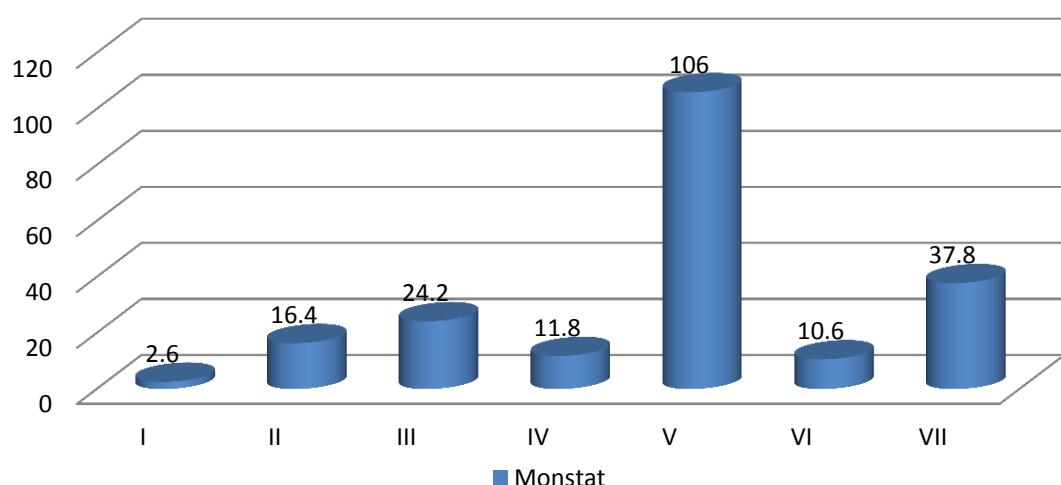
3.1.4 Obrazovni sistem, visoko obrazovanje, stopa pismenosti

U Crnoj gori postoji tri univerziteta u kojima su studijski programi organizovani u skladu sa Bolonjskom deklaracijom. Osnovne studije traju 3 godine, nakon čega studenti stiču zvanje bačelora.

Univerzitet Crne Gore ima 23 fakultetska programa; Univerzitet Mediteran 6 fakulteta, UDG 5 fakulteta. Ukupan godišnji kapacitet sva tri univerziteta iznosi 22000 studenata. U prosjeku svake godine 3000 studenata uspješno završi studije i time stiču sertifikate o stečenom znanju iz određenih oblasti (u 2009. godini 2860 studenata je steklo taj sertifikat)

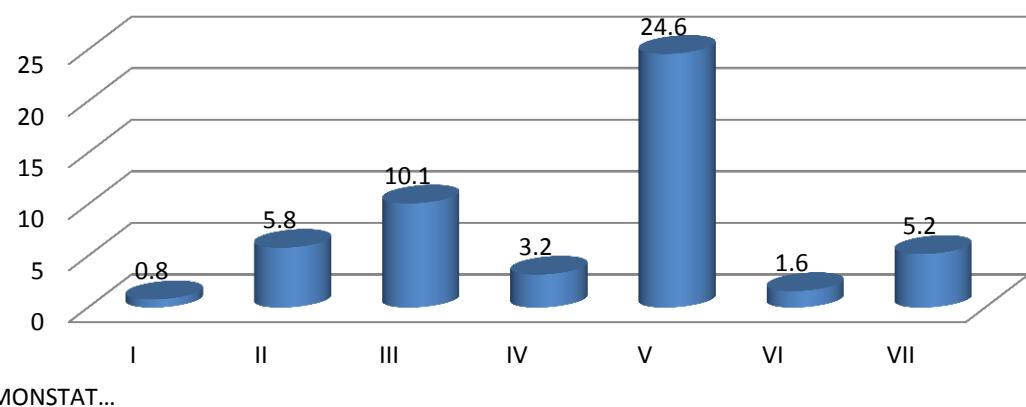
Iz grafika 6. i 7. možemo dobiti neke indikacije o stepenu obrazovanja zaposlenog i nezaposlenog segmenta populacije u Crnoj Gori.

Grafik 6: Stepen obrazovanje zaposlenih u CG(u 000)

I Bez škole ili nepotpuna osnovna škola; II osnovna škola; III stručno obrazovanje nakon osnovne škole; IV srednje opšte obrazovanje; V srednje stručne škole; VI Više stručno obrazovanje; VII Visoko obrazovanje

Grafik 7: Stepen obrazovanja nezaposlenih u CG (u 000)

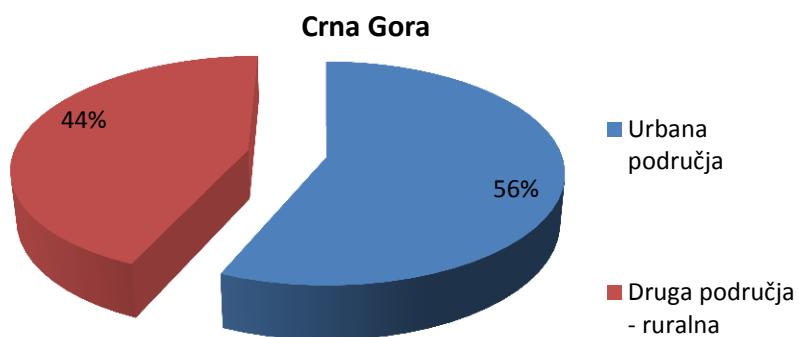
I Bez škole ili nepotpuna osnovna škola; II osnovna škola; III stručno obrazovanje nakon osnovne škole; IV srednje opšte obrazovanje; V srednje stručne škole; VI Više stručno obrazovanje; VII Visoko obrazovanje

Indikativna je činjenica da je veliki procenat nezaposlene populacije iz grupe II i V, što će reći osobe sa određenim stepenom stručnog obrazovanja od kojih je realno očekivati da su te osobe radno fleksibilne i da ih je u relativno kratkom roku moguće prekvalifikovati, ukoliko bi postojala potreba za nekim novim znanjima i vještinama (proizvodnja i ugradnja energetski efikasne opreme i uređaja).

3.1.5 Zgrade – građevinski objekti (stambenih, industrijskih itd.) po tipu naselja

Prema popisu stanovništva, domaćinstava i stanova izvršenom u 2011. godini, u CG ima 314 704 stanova. Od ukupnog broja stanova 79% (247 354) su za stanovanje, 20% (61 860) za sezonsko korišćenje - vikendice, 1% (3 755) su objekti za industriju, dok je manje od 1% (1.735) bez podataka. Od ukupnog broja stanova za stanovanje, 76,2% (188 376) su zauzeti stanovi, 21% (51 927) su privremeno upražnjeno, a 2,9% (7 051) su napušteni stanovi (58 978).

Grafik 8: Objekti u CG po tipu naselja (izvor: Monstat)

Crna Gora je podijeljena na: sjeverni, centralni i južni region.

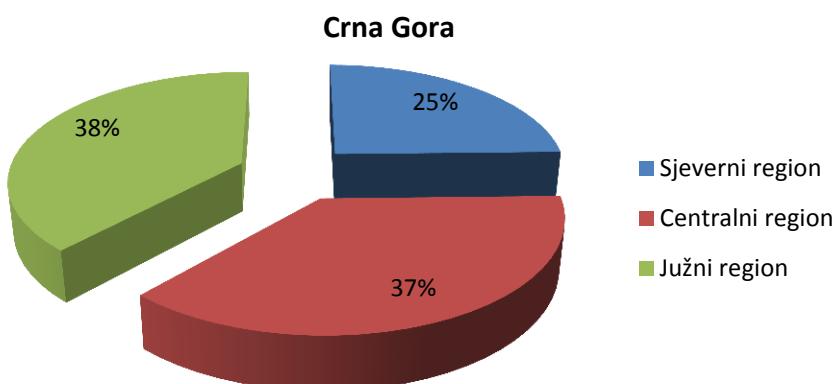
Sjevernom regionu pripadaju opštine sljedećih gradova: Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Kolašin, Mojkovac, Plav, Pljevlja, Plužine, Rožaje, Šavnik i Žabljak.

Centralni region: Cetinje, Danilovgrad, Nikšić i Podgorica.

Južni region: Bar, Budva, Herceg Novi, Kotor, Tivat i Ulcinj.

U skladu sa podacima iz popisa, 77 563 stanova se nalazi u sjevernom regionu, 116 743 stanova je u centralnom i 120 398 stanova je u južnom regionu Crne Gore.

Grafik 9: Stanovi po regionima (Izvor:Monstat)

Postojeći stambeni objekti obuhvataju površinu od 15 353 116 m², što čini oko 25m² stambenog prostora po glavi stanovnika, u poređenju sa prosjekom za EU 27⁴, koje iznosi 34m² po glavi stanovnika. Prosječna veličina stana u CG iznosi 66,2 m².

Ne postoje pouzdani podaci o raspoređenosti industrijskih zgrada, ali se može konstatovati da je velika većina postojeće industrije situirana na prostoru centralnog regiona (Podgorica i Nikšić).

Na temelju informacija koje nestambene zgrade čine 25% od ukupnog fonda zgrada u EU 27 (Izvor: BPIE), gruba procjena ukazuje da u CG postoji oko 5,1 miliona m² površine koja otpada na nestambene zgrade u ukupnom fondu zgrada u Crnoj Gori (veleprodaje i maloprodaje, kancelarije, obrazovne institucije, hoteli i restorani, bolnice, sportski objekti i ostali).

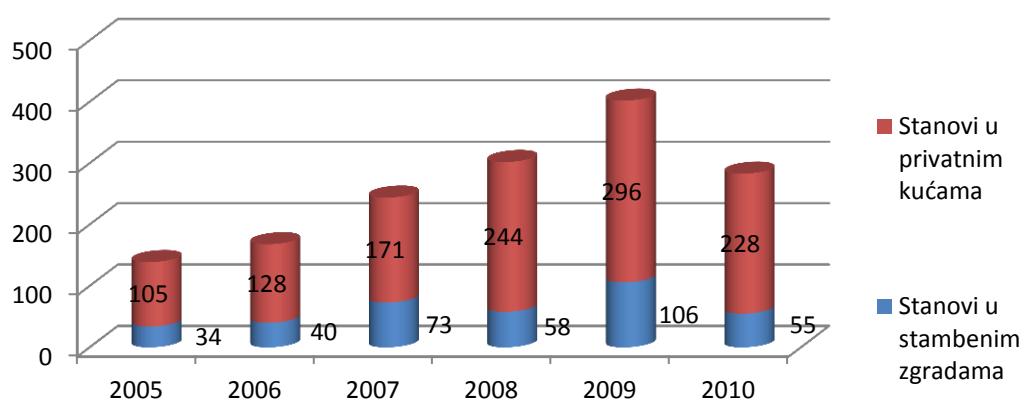
3.1.6 Nelegalni objekti i objekti za renoviranje

Ubrzana urbanizacija u posljednjih nekoliko godina je imala pozitivan uticaj na BDP, ali je svakako bilo i negativnih posljedica, uključujući i urbanu ekspanziju duž Jadranske obale i okoline Podgorice. Ova brza i neplanska urbanizacija rezultirala je velikim brojem neformalno (nelegalno) izgrađenih zgrada. Prema nekim procjenama broj nelegalnih objekata u Crnoj Gori se kreće u rasponu od 80 000 do 100 000 jedinica, iako ne postoje precizni podaci.

3.1.7 Novi objekti

Broj gotovih stanova u Crnoj Gori bilježi konstantan i stabilan rast u periodu 2005-2009 godine. U 2006. godini broj novih objekata bilježi rast od 21%, u 2007. 45%, u 2008. 23%, a 2009. je zabilježen rast od 33%, u odnosu na prethodnu godinu.

Grafik 10: Završeni objekti u CG u 000 m² (Izvor: Monstat)

Trend rasta izgradnje stanova u 2010. je naglo zaustavljen zbog, kako se pretpostavlja, globalne krize i nedostatka investicionog kapitala. Izgradnja stanova u privatnim kućama bilježi mnogo veću dinamiku rasta nego izgradnja stanova u stambenim zgradama.

⁴ BPIE

3.2 Energetske karakteristike Crne Gore

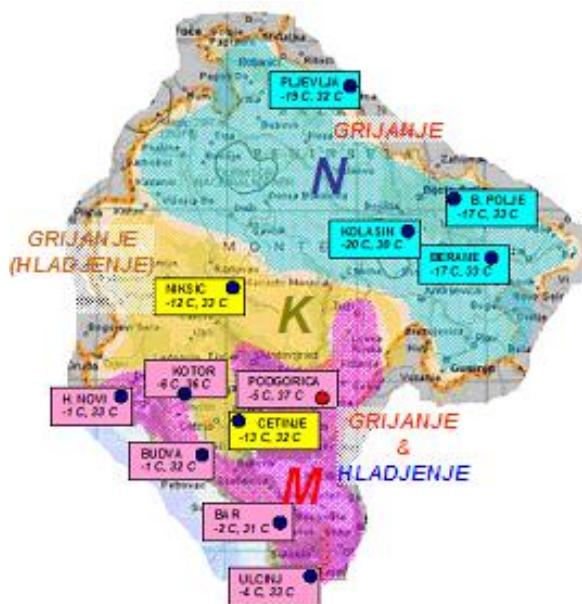
3.2.1 Geografske koordinate Crne Gore

Geografke koordinate Crne Gore su: 42 30 N, 19 18 E

3.2.2 Sezonske informacije, min – max temperature

Postoje tri klimatska područja u Crnoj Gori: mediteransko M (roza), umjereno kontinentalno K (braon) i kontinentalno N (plava).

Mapa 3: Klimatska područja u Crnoj Gori

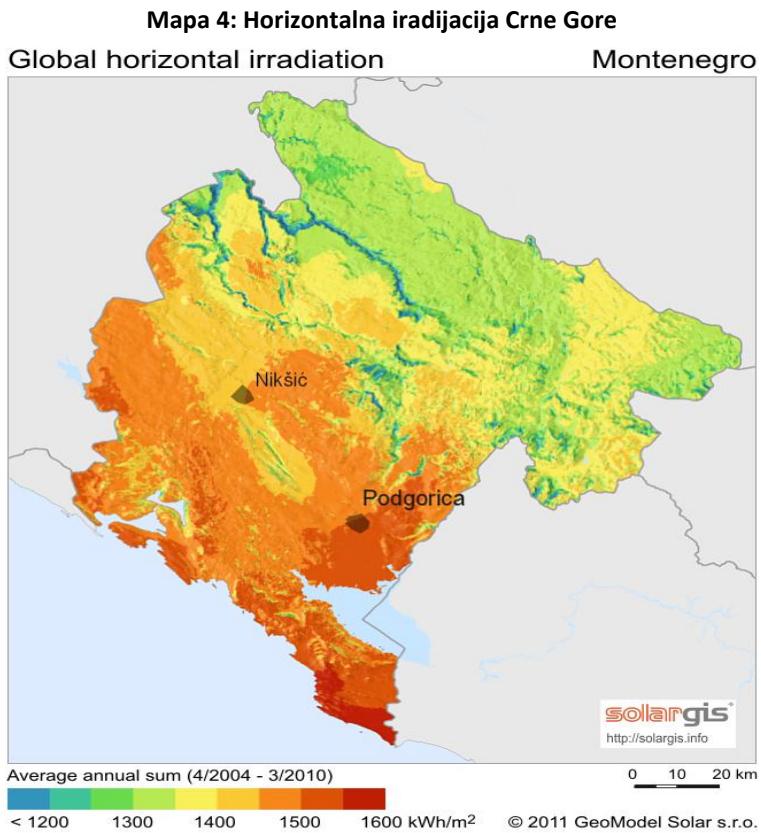

U zavisnosti od klimatskih uslova, potreba za grijanjem i hlađenjem u različitim klimatskim područjima Crne Gore značajno se razlikuje.

Mederanski klimatski pojas zahtijeva i grijanje i hlađenje; u kontinentalnom klimatskom pojasu, grijanje je prioritet, iako postoji određena potreba za hlađenjem; u sjevernoj regiji, gdje preovladava kontinentalna klima, potreba za grijanjem predstavlja apsolutni prioritet.

3.2.3 Prosječna stopa osunčanosti – energetski faktor

Godišnji solarni potencijal je između 1500 i 2000 sunčanih sati za veliki dio Crne Gore, i više od 2500 sati duž obale Jadranskog mora. Podgorica, glavni grad Crne Gore, dobija veću količinu sunčeve energije na godišnjem nivou (1600 kW/h/m²/year) nego neki značajniji gradovi na jugoistoku Evrope (Rim, Atina..). Solarna iradijacija (solarni flux) se procjenjuje na oko 4 kWh/m²/dan, i kreće u intervalu (minimalne i maksimalne vrijednosti) od 2,6 – 4,67 kWh/m²/dan.

Crna Gora ima veoma povoljne vrijednosti solarne iradijacije, međutim Crna Gora potencijale sunčeve energije vrlo malo koristi; u prvom redu zbog nepostojanja mehanizama i instrumenata za podršku investicijama u energetsku efikasnost i obnovljive izvore energije kao i zbog niza drugih faktora.

Neophodno je podsjetiti se da je iskorišćenje sunčeve energije bilo na mnogo većem nivou u prošlosti (1980), posebno u javnim zgradama i hotelima. Ukupna površina solarnih kolektora je u tom periodu, bila oko 11 000 m², sa instalisanom snagom od oko 5 500 kW. Zbog nedovoljnih investicija u održavanje i ugradnju novih kapaciteta od 1990. godine, današnje iskorišćenje solarne energije u Crnoj Gori je na mnogo nižem nivou.

3.2.4 Potrošnja energije

3.2.4.1 *Ukupna potrošnja energije*

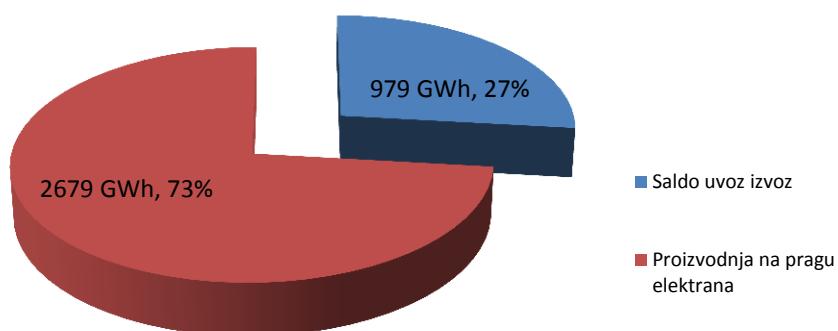
U periodu do 1991. godine odnos između dopremljene energije do krajnjeg korisnika i BDP je bilježio rastući trend po stopi od 45%. Od 1991. do 1994. godine, ovaj index energetske neefikasnosti se smanjuje na 15%, i poslije 1995. ima konstantan rast tako da je za 2003. za 67% veći od uporedne 1989. godine. Za razvijene zemlje, trend odnosa ove dvije veličine je potpuno suprotan (smanjenje potrošnje energije po jedinici BDP), što nam ukazuje na veoma alarmantno stanje kad govorimo o energetskoj efikasnosti u Crnoj Gori, kao i na rizik neodrživosti energetskog sektora u CG.

3.2.4.2 Opšti pristup energetskoj efikasnosti i potrošnji energije

Uprkos povoljnom geografskom položaju i blagoj temperaturi u većem dijelu Crne Gore, gotovo 1/3 potrošene električne energije se uvozi.

Većim korišćenjem obnovljivih izvora energije i značajnjom primjenom mjera energetske efikasnosti veliki dio potrošene energije je moguće uštedjeti, te stoga uvoz električne energije značajno smanjiti, što bi za sobom povuklo niz pozitivnih efekata na ukupne ekonomske prilike u CG.

Grafik 11: Potrošnja električne energije u skladu sa porijeklom (Izvor: Monstat)

Crna Gora je 4. juna 2007. godine potpisala i ratifikovala Kjoto protokol okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o promjeni klime u cilju borbe protiv globalnog zagrijavanja, čime je postala 174-a država potpisnica protokola. U cilju ostvarenja preuzetih obaveza, Vlada Crne Gore je preduzela određene korake (usvojen zakon o energetskoj efikasnosti, postavila definisala indikativni cilj, postavila akcioni plan itd.), čime su se stvorile nove mogućnosti za razvoj širokog spektra novih poslovnih aktivnosti, kao i smanjenja rasipanja skupe energije. Originalni planovi nijesu ostvareni u cijelosti, a jedan od ključnih razloga je zato što nije došlo do uspostavljanja Agencije za energetsku efikasnost i funkcionalnog fonda za energetsku efikasnost. Ako se želi napraviti ozbiljan korak ka stvaranju uslova za energetski efikasnim društvom, čini se da je opravданo očekivati osnivanje Agencije, koja bi bila glavni nosilac projekata iz oblasti energetske efikasnosti na nacionalnom nivou.

3.2.4.3 Potencijal za uštede mjerama energetske efikasnosti

Postojeći fond zgrada

Veliki broj od postojećeg fonda višespratnih zgrada, namijenjen kolektivnom stanovanju, je izgrađen tokom 60-tih i 70-tih godina prošlog vijeka. Karakteristike ovih zgrada su starost i zapuštenost spoljnih konstrukcija, fasada, ravnih krovova i instalacija.

Javne zgrade – komercijalni sektor

Glavna pokretačka snaga u implementaciji mjera energetske efikasnosti u sektoru javnih komercijalnih zgrada je u direktnoj vezi sa komercijalnim aspektom (uštedama): smanjena potrošnja energije - smanjenje troškova – niža cijena – veća konkurentnost. Na temelju te pretpostavke, sektor turizama - hoteli predstavljaju najvažniji segment. Veliki broj hotela se nalazi u južnom regionu – priobalnom dijelu. U tim zgradama dominantno najveći dio potrošnje energije je tokom ljetnjeg perioda, i odnosi se na hlađenje prostorija i zagrijavanje vode. Takođe je evidentno da je dinamičan razvoj ovog sektora u zadnjih desetak godina uslovio povećanu potrošnju električne energije i drugih energenata.

Imajući u vidu raspoložive tehnologije postoji značajan potencijal za uštedu energije kroz primjenu mjera energetske efikasnosti; budući da hoteli moraju biti hlađeni tokom ljetnjeg perioda, toplota koju oslobađaju rashladni uređaji može se koristiti za zagrijavanje vode. Na ovaj način rashladni uređaji postaju toplotne pumpe "tip 2" (hladna kogeneracija). Sličan način kogeneracije može biti primijenjen u supermarketima, koristeći toplotu koju oslobađaju brojni rashladni uređaji.

Javne zgrade – nekomercijalni sektor

Za razliku od komercijalnog sektora kojeg obično karakterišu jasno definisani vlasnici, nekomercijalni sektor - sektor javnih zgrada: škole, bolnice, administrativne zgrade, kao i vladine zgrade, često nemaju jasno definisanog vlasnika.

Prema opšteprihvaćenom mišljenju, a i iz iskustava razvijenih zemalja, dominantne aktivnosti u početnoj fazi primjene mjera EE trebaju biti usmjerene ka ovom sektoru, budući da ostvareni rezultati na ovim zgradama, mogu poslužiti kao primjeri dobrih praksi koje bi trebalo slijediti. Mjerama EE u ovim zgradama se postižu značajni finansijski efekti i efekti koje nije moguće jednostavno izraziti kroz finansijske uštede, kao na primjer značajno poboljšanje uslova za korisnike tih objekata (škole, bolnice, studentski domovi i td.), a koje neizostavno treba imati u vidu prilikom sačinjavanja plana realizacije projekata EE.

U vezi sa zgradama državne uprave, valja naglasiti da Strategija energetske efikasnosti jasno naglašava gledište da Vlada mora pokazati svoju predanost razvoju politike u ovom segmentu kroz pravilno održavanje i upravljanje zgradama u javnom sektoru. To se može postići kroz programiranje aktivnosti demonstracionih projekata u oblasti energetske efikasnosti u pogledu energetske rehabilitacije tih zgrada. U prilog navedenoj tvrdnji stoji činjenica da Direktiva 2006/32/EZ insistira na praksi ove vrste, s idejom da postane novi standardizovani koncept.

Nove zgrade

Nove zgrade trebaju biti projektovane u skladu sa evropskim propisima koji se odnose na energetsku efikasnost, a koji obuhvata sve faktore koje imaju uticaja na energetske

karakteristike zgrada: (a) klimatski faktor – uticaj mikrolokacije (b) kombinaciju arhitektonsko-građevinskih faktora, spoljašna struktura kroz upotrebu adekvatnih fasada, krovova, građevinskih materijala, instalaciju složenih sistema za grijanje i hlađenje, osvjetljenja itd. Svaka zgrada treba da posjeduje zvanični Sertifikat o energetskim karakteristikama objekta, koji mora biti postavljen u unutrašnjem dijelu zgrade na mjestu gdje je jasno vidljiv svim korisnicima tog objekta. Izdavanje ovog Sertifikata mora biti povezano sa izdavanjem upotrebne dozvole za objekat, kao njen obavezni dio. Informacija o energetskoj klasi objekta koja je sadržana u Sertifikatu će imati velikog uticaja na tržišnu vrijednost objekta – zgrade.

3.2.4.4 Stopa proizvodnje / potrošnje energije

Ukupna primarna potrošnja energije u 2010.⁵ je iznosila 0,717 Mtoe (100%). Veliki udio u strukturi potrošnje čine naftni derivati – 32,3%, za njima je ugalj – 30,1%, hidroenergija – 19,6% i drvo za ogrijev – 10%.

Finalna potrošnja energije u 2010. je iznosila 0,714 Mtoe. Struktura potrošnje je bila: naftni derivati - 43%, električna energija - 40% toplotna energija - 9%. Ostalo (8%) je bio ugalj i ogrijevno drvo.

Potrošnja naftnih derivata bilježi rast od 6,3% zbog značajnog rasta potrošnje nafte i benzina. Udio ogrijevnog drva bilježi oscilacije kroz niz godina, dok povećanje upotrebe ovog energenta na godišnjem nivou iznosi 4,2%. Uloga mrkog uglja je neznatna, dok potrošnja lignita ima opadajući trend.

Primarna potrošnja energije u Crnoj Gori predstavlja 0,009% ukupne svjetske potrošnje, dok na drugoj strani populacija CG predstavlja 0,01% ukupne svjetske populacije.

Crna Gora eksploatiše mrki ugalj, lignit, drvo za ogrijev, hidroenergiju i drva industrijskog otpada, čime zadovoljava oko 54% potreba za energentima.

Proizvodnja električne energije u Crnoj Gori

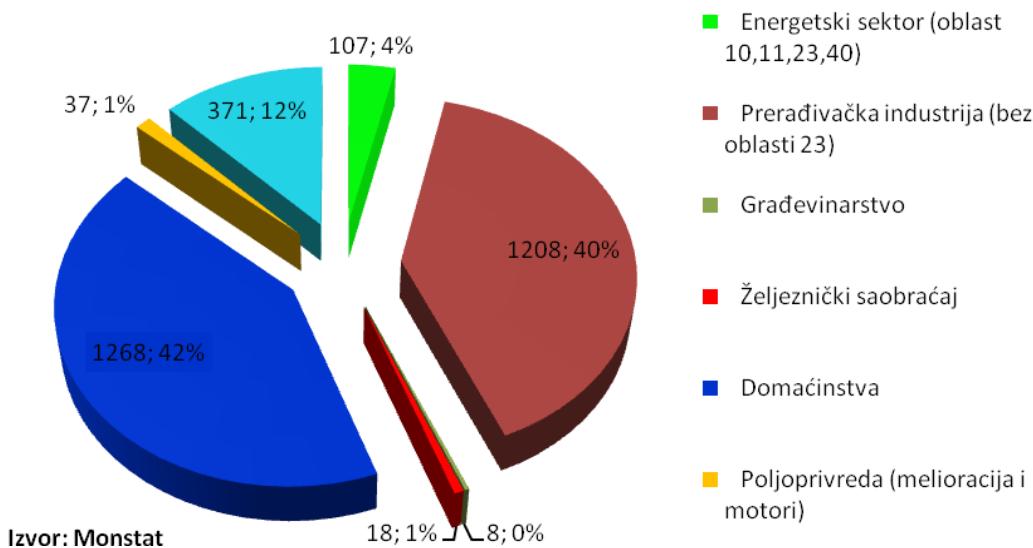
- HE Piva & Perućica 1,7 TWh
- TE Pljevlja 1,2 TWh
- Male hidro elektrane 20 GWh

U 2010. godini Crna Gora je uvezla oko 0,35 Mten nafte i naftnih derivata, i oko trećinu električne energije (1,7 TWh), dok je izvoz energenata na drugoj strani bio zanemarljiv.

Na grafiku 12. je prikazana struktura potrošnje energenata u Crnoj Gori koji ujedno i ukazuje na sektor sa najvećim učinkom mjera energetske efikasnosti. U slučaju Crne Gore taj se podatak podudara sa svjetskim prosjekom; domaćinstva, odnosno sektor zgradarstva učestvuje sa oko 42% i sektor industrije sa oko 40% od ukupne potrošnje energenata u CG.

⁵ ENERGY DEVELOPMENT STRATEGY OF MONTENEGRO BY 2025

Grafik 12: Potrošnja energije u CG po sektorima (u GWh)

Potrošnja električne energije u 2008 je bila 2.8 TWh, koja je podijeljena na distributivne potrošače (1,9 TWh ili 41,5%) i direktnе potrošače (1,955 TWh ili 42,6%) kao što su Kombinat aluminijuma (KAP), Željezara Nikšić i Željeznica CG.

Tečni gas (TNG) je u CG prisutan u obliku manjih plinskih boca, uglavnom se koristi za industrijske potrebe uslužnog sektora kao i potrebe domaćinstava.

3.2.4.5 Osnovne pretpostavke

Energetski sektor, kako sa aspekta proizvodnje tako i potrošnje energije, je od suštinskog značaja za održivi razvoj Crne Gore. Snabdijevanje energijom u dovoljnim količinama, sa jedne strane, predstavlja preduslov za ekonomski razvoj i zadovoljavajući nivo životnog standarda, dok sa druge strane neophodnost smanjenog uticaja na spoljašnu sredinu takođe nalaže potrebu za njenom racionalnom potrošnjom.

Kao dio procesa harmonizacije nacionalnog zakonodavstva sa zakonodavstvom EU biće potrebno donijeti nove propise i usaglasiti standarde u području energetske efikasnosti. S obzirom na značajnu stagnaciju u području racionalnog korišćenja energije i njene važnosti za ekonomski i društveni razvoj Crne Gore, usvojen je specijalni Zakon o efikasnom korišćenju energije. Zakon o energetskoj efikasnosti definije terminologiju u području energetske efikasnosti, ciljeve, prioritetna područja i administrativne i funkcionalne odgovornosti institucija vlasti, kao i obaveze ostalih učesnika; proizvođača, distributera i korisnika energije, u smislu sprovođenja Strategije energetske efikasnosti.

3.2.5 ESCO (privredno društvo za energetske usluge)

3.2.5.1 *ESCO u Crnoj Gori?*

Iako prepoznati i definisani od strane Zakona o energetskoj efikasnosti, i dalje ne postoje specijalizovana privredna društva za pružanje energetskih usluga, popularno poznatih kao ESCO, u Crnoj Gori. Kao glavni razlog nepostojanja ESCO privrednih društava u Crnoj Gori može se konstatovati da je nepostojanje adekvatnog ambijenta (ekonomskog, regulatornog i sl.) koji bi omogućio njihovo nesmetano tržišno funkcionisanje.

3.2.5.2 *Da li ESCO imaju značajniju ulogu u projektima EE?*

S obzirom na to da ESCO privredna društva ne postoje u Crnoj Gori, moguće je samo na osnovu iskustava drugih zemalja istaći potencijalnu ulogu i značaj za razvoj tržišta EE u Crnoj Gori. Imajući u vidu širok spektar i kvalitet usluga koje ova društva pružaju za rješavanje pitanja energetske efikasnosti, a posebno kad je riječ o većim potrošačima, realna je prepostavka da postoji velika potreba i prostor za njihovo funkcionisanje na tržištu Crne Gore.

4. Podrška finansiranju energetske efikasnosti u zgradarstvu u Crnoj Gori

U vrijeme kada je očigledno da su samo tržišni mehanizmi nemoćni da pravilno regulišu značajan broj pitanja vezanih za energetiku, i prepoznajući činjenicu da energetska efikasnost sadrži značajne potencijale da: (a) u sprezi sa ostalim mehanizmima podrži prijeko potrebne ekonomske reforme, (b) doprinese većoj konkurentnosti malog i srednjeg biznisa, (c) osloboди značajna sredstva koja se troše na plaćanje neefikasne potrošnje energenata, (d) smanji negativne uticaje na prirodno okruženje; opravdano je očekivati da Vlada zauzme vodeću ulogu u pružanju inicijalno neophodne podrške.

Finansijski sektor u Crnoj Gori se ne može se pohvaliti sa velikim inovativnim aktivnostima kada je riječ o finansiranju energetske efikasnosti. Finansijski sektor vrlo često koristi nedostatak potražnje za projekata iz oblasti EE, kao ključni faktor za nepružanje "specijalne" finansijske podrške projektima iz ove oblasti.

Potreba za uspostavljanje Agencije za energetsku efikasnost, kao centralne jedinice energetske efikasnosti (CJEE), je prepoznata Akcionim planom 2008–2012 za realizaciju "Strategije energetske efikasnosti" usvojenim od Vlade Crne Gore, koji predlaže: "Najsvršishodnija i najefektnija opcija jeste osnivanje Agencije za EE/OIE. Finansiranje Agencije treba podržati od strane državnog budžeta i međunarodnih donacija. Treba obezbijediti fleksibilnost kako bi Agencija bila u stanju da stiče dodatna sredstva, bilo od strane državnih ili međunarodnih organizacija (upravljanje/monitoring programima, učešće u

projektima), obezbeđujući na taj način da očuva ulogu centralne institucije za EE/OIE i ne nadmeće se sa privatnim sektorom...”.

Agencija još nije uspostavljena kako je to bilo predloženo akcionim planom, i čini se da trenuto nema dovoljno političke volje da se tako nešto realizuje u dogledno vrijeme.

Niska kupovna moć stanovništva u Crnoj Gori, na jednoj strani, i dosta visoke cijene EE opreme i materijala na drugoj, predstavljaju drugu važnu prepreku, koje sputavaju razvoj tržišta energetske efikasnosti i povećanje tražnje za proizvodima i mjerama iz ove oblasti.

Institucionalna podrška EE

Ministarstvo ekonomije preko Sektora za energetsku efikasnost je nadležno za kreiranje i sprovođenje politike energetske efikasnosti. Sektor za energetsku efikasnost je formiran u novembru 2009. godine i aktom o unutrašnjoj sistematizaciji organizaciji je predviđeno 15 radnih mjesta. Trenutno je u sektoru zaposleno 6 službenika uključujući pomoćnika ministra, kao i 3 privremena konsultanta. Struktura stalno zaposlenih je 1 magistar elektrotehnike, 1 magistar ekonomije, 3 diplomirana inženjera elektrotehnike i 1 diplomirani ekonomista.

Ciljevi i misija Sektora za energetsku efikasnost proističu iz nadležnosti Ministarstva ekonomije u dijelu energetske efikasnosti u skladu sa najboljom EU praksom, koji se uglavnom sastoje u:

1. Identifikaciji, analizi i predlaganju tehnički mogućih i troškovno efektivnih politika i mjera za poboljšanje EE na potrošačkoj strani;
2. Ohrabrvanju i promociji aktivnosti usmjerenih na štednju i druge načine EE, kao i na smanjenje negativnih uticaja na životnu sredinu zbog energetskih konverzija u procesima potrošnje energije;
3. Promociji korišćenja obnovljivih izvora energije i drugih netradicionalnih izvora sa niskim uticajem na životnu sredinu i
4. Promociji i učešću u razmjeni znanja i informacija sa sličnim tijelima drugih zemalja i sa međunarodnim institucijama i asocijacijama koje djeluju u oblasti EE.

Zakonom o budžetu za 2006. godinu odobreno je otvaranje zasebne potrošačke jedinice Fond za energetsku efikasnost kao posebnog računa u okviru budžetske jedinice Ministarstva ekonomije. Fond za energetsku efikasnost ima za cilj podršku sprovođenja programa i projekata energetske efikasnosti.

5. Zakoni, Legislativa, Starteški Dokumenti i Akcioni plan CG, koji se tiču EE i finansiranja EE u zgradarstvu

5.1 Zakoni u vezi EE u zgradarstvu

5.1.1 Naziv, datum usvajanja i predmet

- **Zakon o energetskoj efikasnosti – ZEE** - Zakon je usvojila Skupština Crne Gore 22. aprila 2010. godine.
- **Zakon o energetici** – Zakon je usvojila Skupština Crne Gore 22. aprila 2010. godine.

Zakonom o energetskoj efikasnosti se uređuje način efikasnog korišćenja energije, mjere za poboljšanje energetske efikasnosti i druga pitanja od značaja za energetsku efikasnost.

EE je smatran značajnim korakom ka jačanju EE u Crnoj Gori, međutim ovaj Zakon još nije efektivno stupio na snagu.

Zakonom o energetskoj efikasnosti se uređuju odnosi u području efikasnog korišćenja energije u sektorima finalne potrošnje, obaveze za donošenje programa i planova za poboljšanje energetske efikasnosti na nacionalnom i lokalnom nivou i na nivou energetskih subjekata i potrošača, njihovo sprovođenje, javna ovlašćenja i odgovornosti za utvrđivanje i sprovođenje politike energetske efikasnosti, kao i sve ostale mjere energetske efikasnosti i obveznici njihovog sprovođenja. Zakon se ne odnosi na energetsku efikasnost u postrojenjima za proizvodnju, prenos i distribuciju energije. Energetska efikasnost u ovim postrojenjima uređuje se Zakonom o energetici.

Zakon o energetskoj efikasnosti je pisan u skladu sa osnovnim direktivama u oblasti energetske efikasnosti, i to:

- Direktivom 2006/32/EC o efikasnom krajnjem korišćenju energije i energetskim uslugama;
- Direktivom 2002/91/EC o energetskim karakteristikama zgrada; (Direktiva je u međuvremenu dopunjena 2010/31/EU)
- Direktivom 2005/32/EC o uspostavljanju okvira za definisanje zahtjeva za ekodizajnom proizvoda koji koriste energiju (dopunjena 2009/125/EC)
- Direktivom 92/75/EEC o označavanju potrošnje energije uređaja za domaćinstvo (dopunjena 2010/30/EU).

Zakonom o energetici određuju se: energetske djelatnosti i uređuju uslovi i način njihovog obavljanja, radi kvalitetnog i sigurnog snabdijevanja krajnjih kupaca energijom; javne usluge i druge djelatnosti u oblasti energetike od interesa za Crnu Goru; način organizovanja i funkcionisanja tržišta električne energije i gasa; način i uslovi korišćenja obnovljivih izvora energije i kogeneracije; energetska efikasnost u sektoru proizvodnje, prenosa i distribucije energije, kao i druga pitanja od značaja za energetiku.

U dijelu legislative važan dokumenat predstavlja **Indikativni cilj**. Jedan od prioritetnih zahtjeva Direktive 2006/32/EC o efikasnom krajnjem korišćenju energije i energetskim uslugama je obaveza utvrđivanja Indikativnog cilja energetske efikasnosti. Indikativni cilj predstavlja planiranu uštedu finalne potrošnje energije u Crnoj Gori koja se izražava u apsolutnom iznosu u GWh ili ekvivalentnoj jedinici i u procentima u odnosu na prosječnu finalnu potrošnju energije.

U cilju ispunjenja ove obaveze Vlada Crne Gore je aprila 2011. donijela Odluku o utvrđivanju indikativnog cilja poboljšanje energetske efikasnosti (Sl. list Crne Gore, br. 48/2011). Indikativni cilj je utvrđen u iznosu od 58,9 koe odnosno 9% finalne potrošnje primarne energije u Crnoj Gori. Indikativni cilj je utvrđen za devetogodišnji period 2010-2018. godine. Indikativni cilj je izračunat na osnovu podataka o finalnoj potrošnji energije za petogodišnji period prije 2010. godine, a prema Metodologiji koju je utvrdilo Ministarstvo ekonomije, poštujući preporuke date Direktivom 2006/32/EC (Sl. list Crne Gore, br. 18/2011).

5.1.2 Zakonski obaveze EE – Energetski sertifikati zgrada

Zakon o EE propisuje Građevinske sertifikate i prepoznaje ESCO preduzeća, kao ključne instrumente za EE, ali kao što je već spomenuto, zbog neusklađenosti neophodnih podzakonskih akata Zakon o EE nije efektivno primjenljiv.

5.2 Strateška dokumenta

Energetska politika Crne Gore do 2030., usvojena od strane Ministarstva ekonomije u decembru 2011. godine sa glavnim ciljem da uspostavi ciljeve energetskog razvoja i način i mјere za njihovo ostvarenje.

Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2025. – Bijela knjiga, document usvojen od strane Ministarstva za ekonomski razvoj CG u decembru 2007. godine, koji postavlja konkretnе ciljeve i definiše mehanizme za prelazak od klasičnog podrazumijevanja snabdijevanja potrošača energijom ka sigurnom, konkurentnom i za okolinu prihvatljivom snabdijevanju energetskim uslugama. Strategija postavlja opredjeljenja i mehanizme za promjenu razumijevanja uloge i značaja energije u razvoju proizvodnje i infrastrukture, određuje smjernice razvoja energetskog sektora Crne Gore na način da privuče strane investitore zainteresovane za ulaganja u ovaj sektor, a na dugi rok Strategija ima za cilj rast zaposlenosti, smanjenje siromaštva i podizanje nivoa ukupnog blagostanja stanovništva.

Strategija Energetske efikasnosti Crne Gore, usvojena u decembru 2005. godine ističe doprinos efikasnog korišćenja energije na sigurnost snabdijevanja, tržišnu konkurentnost i zaštitu okoline i potvrđuje značajnu ulogu energetske efikasnosti oko kreiranja novih poslovnih mogućnosti i povećanja zapošljenosti, kao i na ostale koristi na regionalnom i globalnom nivou. Strategija energetske efikasnosti predstavlja okvirne inicijative, potrebne za promovisanje energetske efikasnosti u svim sektorima energetike Crne Gore, posebno u domenu finalne energetske potrošnje, uključujući i inicijative za povećano korišćenje alternativnih i obnovljivih izvora.

5.3 Akcioni plan - APEE

S obzirom na to da Akcioni plan za energetsku efikasnost 2008.-2012. godine nije dovoljno jasno definisao nacionalne ciljeve za kvantifikovanje poboljšanja energetske efikasnosti, to je ujedno predstavljalo i njegov glavni nedostatak. Stoga je Zakon o energetskoj efikasnosti (Sl. listu Crne Gore br. 29/10 od 20. maja 2010. godine) koji je Skupština Crne Gore usvojila 22. aprila 2010. godine uredio obaveze donošenja nacionalnih indikativnih ciljeva energetske efikasnosti, a u skladu sa Direktivom 2006/32/EC.

Prvi Akcioni plan energetske efikasnosti za period 2010.-2012. godina, usvojila je Vlada Crne Gore 25. decembra 2010. godine.

Struktura novog APEE zasnovana je na obrascu koji je predložila Radna grupa za energetsku efikasnost Energetske zajednice.

Glavni ciljevi APEE zasnovani su prioritetima Zakona o EE:

- Implementacija ZEE kompletiranjem regulatornog okvira i znatnim poboljšanjem institucionalnog okvira,
- Podizanje javne svijesti i povecanje razumijevanja, znanja i kapaciteta u pogledu novih zakonskih zahtjeva i dobre prakse u oblasti EE kod institucija javnog sektora, lokalnih samouprava, velikih potrošaca, profesionalnih organizacija i ostalih aktera,
- Znatno poboljšanje EE statističkog sistema,
- Implementacija mjera za uštedu energije sa opipljivim rezultatima.

5.3.1 Postojeći mehanizmi za implementaciju APEE

U cilju dostizanja "indikativnog cilja", značajni resursi moraju biti mobilisani. Država, ministarstva, lokalne samouprave i drugi značajni akteri u zemlji moraju uticati na: opredjeljenje dovoljnih ljudskih i finansijskih kapaciteta; daljnju liberalizaciju energetskog tržišta, a posebno na strani snabdijevanja energijom i uslugama; unaprijeđenje privatno-javnih partnerstava u oblasti energetske efikasnosti (i energetike uopšte).

Dosadašnja donatorska podrška međunarodnih partnera (finansijska i tehnička) kao i značajna finansijska sredstva iz međunarodnih finansijskih institucija imaju pozitivan uticaj na realizaciju akcionog plana kroz implementaciju velikog broja projekata. Takođe, u skladu sa postojećim institucionalnim rješenjem i postojećim Zakonom o energetskoj efikasnosti i Akcionim planom EE, neophodno je imati visoko efikasan sektor za energetsку efikasnost, kako bi kroz taj sektor, koordinisanim i planskim aktivnostima svi napor i sredstva bili optimalno usmjereni ka ostvarenju dva **strateška cilja**:

- Kompletiranje legislativnog okvira za EE i implementacija ZEE uključujući razvoj podzakonskih akata, uspostavljanje mehanizama implementacije u organizacijama javnog sektora i lokalnim samoupravama, uspostavljanje mehanizama monitoringa i EE statistike i sl.
- Implementacija aktivnosti APEE uključujući demonstracione projekte, podsticaje za EE, ciljane informativne kampanje i sl.

6. Finansijski i fiskalni instrumenti u Crnoj Gori

6.1 Preferencijalni krediti, subvencije, grantovi

- a) MEEP – projekat energetske efikasnosti u CG
- b) MONTESOL
- c) TA-EnCT - Tehnička pomoć na implementaciji Sporazuma o energetskoj zajednici (završen)
- d) Unaprijeđenje energetske efikasnosti u CG (GIZ-ASE)
- e) Program energetske efikasnosti u javnim zgradama (EEPPB)
- f) Energetska efikasnost i obnovljivi izvori energije u CG RE-EE (završen)
- g) Podsticaji za ugradnju solarnih kolektora prilikom gradnje novih zgrada, opštine Budva i Podgorica...

6.2 Cilj projekta ili programa podrške

- a) Projekat energetske efikasnosti u CG** (u daljem tekstu MEEP) - Ovim projektom predviđeno je poboljšanje energetske efikasnosti u obrazovnim i zdravstvenim ustanovama, kao i povećanje obaviještenosti javnosti o mjerama energetske efikasnosti. Odabrano je 15 ustanova i to 8 škola, 1 studentski dom i 6 bolnica.

MEEP-om se finansira implementacija mjera energetske efikasnosti koje se prevashodno odnose na: (i) poboljšanje sistema za grijanje i pripremu sanitарне tople vode, (ii) unaprijeđenje energetskih karakteristika omotača zgrade i (iii) unaprijeđenje unutrašnjeg osvjetljenja.

- b) MONTESOL** - Ministarstvo ekonomije Crne Gore u saradnji sa partnerima - implementira projekat MONTESOL, koji ima za cilj uspostavljanje atraktivnog i održivog finansijskog mehanizma za obezbjeđivanje kredita za domaćinstva za ugradnju solarnih kolektora. Za potrebe MONTESOL projekta predviđena su sredstva u visini od 1 milion USD za implementaciju i subvencioniranje kamatne stope kod komercijalnih banaka.

Projektom će se postići

- Značajna ekonomska i energetska ušteda
- Obezbijedivanje učešća finansijskih institucija uz smanjeni rizik pri ulasku u novi segment na tržištu
- Stvaranje tržišta za korišćenje solarne energije
- Doprinos ukupnom smanjenju emisija štetnih gasova.

Mehanizam projekta

Ministarstvo ekonomije unaprijed deponuje sredstva kod banaka partnera u Projektu (NLB Montenegrubanka i Hypo Alpe Adria banka), namijenjena za subvenciju kamatne stope do 0%. Odobreni iznos kredita, banka će prebaciti na račun distributera/instalatera na bazi dostavljene profakture/računa. Izabrani kvalifikovani distributeri/instalateri solarnih sistema

instaliraju i održavaju solarne sisteme za kupce. Kupac baci otplaćuje beskamatni kredit u jednakim mjesecnim ratama.

c) TA-EnCT Tehnička pomoć na implementaciji Sporazuma o energetskoj zajednici,

Opšti cilj projekta je pružanje pomoći kod izrade i implementacije politika energetskog sektora koje će osigurati ispunjavanje obaveza preuzetih Sporazumom o energetskoj zajednici, uključujući implementaciju liberalizovanog regionalnog energetskog tržišta.

Projekat je otpočeo 1. februara 2010. godine, a završen krajem 2011. godine.

Komponenta projekta koja se odnosi na EE sastoji se iz četiri glavna zadatka:

- Uspostavljanje standarda, smjernica i modela EE koji podrazumijeva harmonizaciju postojećih i razvoj novih propisa i drugih dokumenata za EE prema zahtjevima EU;
- Izrada Akcionog plana energetske efikasnosti prema zahtjevima Energetske zajednice čiji je Crna Gora član;
- Uspostavljanje statistike i informacionog sistema EE sa osnovnom namjenom praćenja i verifikacije Akcionog plana energetske efikasnosti, kao i u svrhu podrške energetskog menadžmenta;
- Priprema i implementacija razvoja kapaciteta, širenja informacija i kampanje za podizanje svijesti.

d) Unaprijeđenje energetske efikasnosti u CG - GIZ ASE počeo je sa radom aprila 2008.

godine, na osnovu sporazuma Vlade Savezne Republike Njemačke i Vlade Crne Gore o tehničkoj saradnji. Na samom početku planirano je da Njemačko savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ) podrži i pomogne Vladu Crne Gore u njenim naporima u oblasti energetske efikasnosti. Njemačka vlada je kroz svoju implementacionu agenciju – Njemačko društvo za tehničku saradnju (GTZ) pokrenula projekt „Savjetodavna služba za energetsku efikasnost“ (ASE) i obezbijedila je 1,5 miliona eura potrebnih za prvu fazu projekta.

U međuvremenu, kako se projekat razvijao i opravdao svoje postojanje, obezbijeđena su i dodatna sredstva što je produžilo rok trajanja projekta i intenziviralo aktivnosti u ovoj oblasti. Naime, prije svega Norveško kraljevsko ministarstvo spoljnih poslova učestvovalo je u kofinansiranju projekta sa dodatnih 1,5 miliona eura, a Njemačko savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj dodatnih 2 miliona eura. Sve to ukupno čini značajnih 5 miliona eura sredstava u vidu granta, sa kojima će projekat učestvovati i podržavati nekoliko različitih grupa aktivnosti do marta 2013. godine.

Zajedno sa svojim strateškim partnerima Ministarstvom ekonomije Crne Gore i Direkcijom za razvoj malih i srednjih preduzeća, GIZ ASE sprovodi niz aktivnosti koje se mogu svrstati u nekoliko kategorija.

- uspostavljanje i jačanje legislativnog i institucionalnog okvira u oblasti energetske efikasnosti;
- edukacija učenika svih osnovnih škola na teritoriji Crne Gore u okviru posebnog projekta „Energetska turneja“;
- kampanja podizanja svijesti o pojmu, značaju i mogućnostima energetske efikasnosti;
- organizovanje obuke, sertifikovanje lica za energetske preglede, kao i samo sprovođenje energetskih pregleda objekata;

- organizovanje konferencija, nastupa na sajmovima i drugih značajnih događaja sa ciljem podizanja nivoa znanja, diseminaciju informacija, razmjenu iskustava kao i povezivaju relevantnih subjekata u zemlji, regionu pa i šire.

e) Sektor za energetsku efikasnost Ministarstva ekonomije u saradnji sa Njemačkom bankom za rekonstrukciju i razvoj (KfW) pokreće „**Program energetske efikasnosti u javnim zgradama**“ - EEPB sa sredstvima u iznosu od 13 miliona €. Planirano je da Program traje do septembra 2014. godine.

Cilj programa

Cilj Programa je unaprijeđenje energetske efikasnosti i uslova komfora u ciljnim zgradama, koje su u nadležnosti Ministarstva prosvjete i sporta (osnovne, srednje i specijalne škole, vrtići i studentski domovi). Sveobuhvatni cilj razvojne politike Programa je doprinos zaštiti globalne klime i održivom razvoju Crne Gore. Očekuje se da će Program imati pozitivan uticaj na zaposlenost i generisanje prihoda tokom trenutne ekonomske i finansijske krize. Takođe, iskustva iz drugih evropskih zemalja pokazuju da programi energetske efikasnosti u javnim zgradama predstavljaju efektivan pokretački mehanizam za motivisanje lokalnih vlasti i zajednica da implementiraju svoje sopstvene programe energetske efikasnosti.

Upravljanje Programom

Ministarstvo ekonomije biće odgovorno za implementaciju Programa. Ono će osnovati Jedinicu za upravljanje programom (JUP) u okviru Sektora za energetsku efikasnost.

JUP će biti zadužena za svakodnevne aktivnosti u okviru Programa i između ostalog će voditi zvaničnu dokumentaciju projekta, nadgledati i pratiti konsultante i koordinirati sa ostalim učesnicima u Programu: ministarstvima, odabranim objektima, lokalnim samoupravama, ugovaračima, itd. JUP će ustanoviti sistem praćenja i sistematizovanja dokumentacije potrebne za postupke nabavki i isplata, koje će se sprovoditi u skladu sa KfW-ovim procedurama. JUP će pripremati redovne izvještaje o statusu projekta, statusu plaćanja i rješavati nastale konflikte u tom smislu.

Rezultati Programa

U okviru ovog Programa biće realizovane sljedeće aktivnosti:

- Rehabilitacija i modernizacija oko 30 obrazovnih objekata u pogledu energetske efikasnosti. Fokus će biti stavljen na poboljšanje energetskih karakteristika omotača objekta i sisteme grijanja. Rehabilitacija takođe može uključivati i modernizaciju sanitarnih prostorija, učionica, neophodnih pomoćnih prostorija itd.
- Obuka i kampanja podizanja svijesti za osoblje odgovorno za održavanje, nastavno osoblje, studente, učenike i ostale korisnike u ciljnim objektima,
- Konsultantske usluge za planiranje, odabir, objavljivanje, superviziju i prihvatanje mjera uključujući i energetske preglede i konsultantske usluge za podršku JUP-u.

f) Obnovljivi izvori energije i energetska efikasnost u Crnoj Gori RE-EE - Program realizovan u Crnoj Gori u periodu 2006.–2009. Implementator projekta je bila Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća. Program je finansiran iz sredstava KfW njemačke razvojne

banke. Programske mјere obuhvataju veće korišćenje obnovljivih izvora energije i unaprijeđenje energetske efikasnosti u sektoru malih i srednjih preduzeća. Sredstva su realizovana preko izabranih partnerskih banaka, raspoloživi fond programa je iznosio 3.000.000 eura.

Cilj RE-EE programa je obezbjeđenje sigurnog i održivog snabdijevanja energijom kao i korišćenje energije na efikasan način, te pružiti priliku sektoru malog i srednjeg biznisa da smanjenjem potrošnje energije povećaju konkurentnost na tržištu. Glavna komponenta programa je stvaranje fonda, za kreditiranje investicionih aktivnosti u energetsku efikasnost i izgradnju kapaciteta za korišćenje obnovljivih izvora energije, za potrebe malog i srednjeg biznisa, a koji se nude preko lokalnih banka.

g) Podsticaji za ugradnju solarnih kolektora prilikom gradnje novih zgrada, opštine Budva i Podgorica. Za svaki m² ugrađenih solarnih kolektora opština (za sad samo opštine Budva i Podgorica) oslobađa investitora plaćanja komunalija u iznosu od 120 eura. Ovaj se mehanizam odnosi samo na nove zgrade.

6.3 Ugovorne strane

a) MEEP – Vlada Crne Gore dobila je zajam od Međunarodne banke za obnovu i razvoj (IBRD) u iznosu od 6,5 miliona eura u cilju finansiranja projekta "Energetska efikasnost u Crnoj Gori". Za implementaciju projekata energetske efikasnosti u obrazovnim objektima zaduženo je Ministarstvo prosvjete i sporta, za implementaciju u zdravstvenim objektima zaduženo je Ministarstvo zdravlja, dok je Sektor za energetsku efikasnost Ministarstva ekonomije odgovoran za realizaciju cijelokupnog projekta i obezbjeđivanje podrške Ministarstvu zdravlja i Ministarstvu prosvjete i sporta.

b) MONTESOL - Ministarstvo ekonomije Crne Gore u saradnji sa partnerima - Programom životne sredine pri Ujedinjenim nacijama (UNEP) i italijanskim Ministarstvom životne sredine, kopna i mora (IMELS) implementira projekt MONTESOL. Sredstva se realizuju preko lokalnih banaka: NLB Montenegrobanka i Hypo Alpe Adria banka.

Izabrani kvalifikovani distributeri/installateri solarnih sistema instaliraju i održavaju solarne sisteme za kupce.

Nezavisna tehnička inspekcija će provjeravati kvalitet ugrađenih solarnih sistema.

c) TA-EnCT Tehnička pomoć na implementaciji Sporazuma o energetskoj zajednici, finansira EU u okviru programa IPA, a projektom rukovodi Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori. Izvršilac posla je Exergia S.A. (GR) u konzorcijumu sa KANTOR S.A (GR) i Mercados (ES), prema ugovoru o pružanju usluga ugovora sa delegacijom EU u Crnoj Gori.

Direktni korisnici projekta su tri strane:

- Operator prenosnog sistema i operator tržišta (AD Prenos)
- Regulatorna Agencija za energetiku, i
- Sektor za energetsку efikasnost u okviru Ministarstva ekonomije.

6.4 Uslovi za realizaciju programa i/ili projekta

a) MEEP – Implementacija MEEP-a definisana je projektnim zadatkom. Rad na objektu počinje izradom detaljnog energetskog pregleda koji treba da ukaže na potencijalne mogućnosti za uštedu energije. Na osnovu dobijenih rezultata detaljnog energetskog

pregleda, vrši se izrada projektne dokumentacije, koja predstavlja osnovu za izradu tenderskog dokumenta za nabavku roba i izvođenje radova. Tenderski dokument se objavljuje i u skladu sa procedurama Svjetske banke vrši se odabir najpovoljnijeg izvođača. Izvođač nabavlja traženi materijal i opremu i izvodi radove na objektu. Prije i poslije završetka radova sprovode se tehnički i socijalni monitoring i evaluacija, sa ciljem da se prikaže potrošnja energije i nivo komfora prije i poslije investicije, kako bi se opravdala uložena sredstva i kako bi se podaci istraživanja iskoristili za promociju i edukaciju javnosti o mjerama energetske efikasnosti.

b) MONTESOL

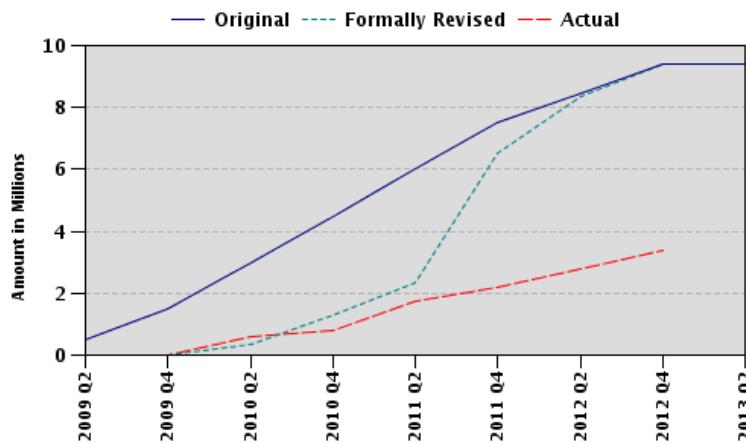
- Mogući pojedinačni iznosi kredita do 5000 eura, sa periodom otplate do 7 godina, sa kamatnom stopom 0%! Uštede u ljetnjem periodu su i do 100% energije potrebne za grijanje vode;
- Pojednostavljenje procedura i administrativnih kanala u cilju olakšavanja brze i efikasne procedure odobravanja i isplate kredita za solarne kolektore, uključujući i smanjenje naknada za obradu kredita;
- Kvalifikovani distributeri/installateri obezbeđuju 7 godina garantnog perioda (osim za garancije od 5 godina na rezervoar i 10 godina na kolektor) za potpun ili djelimičan kvar (osim ako su pitanju neadekvatni uslovi za rad);
- Distributeri/installateri su odgovorni za pružanje usluga održavanja instaliranih sistema tokom i nakon perioda garancije,
- Nezavisna tehnička inspekcija će provjeravati kvalitet ugrađenih solarnih sistema.

6.5 Trajanje programa/projektamehanizma

a) MEEP

Projekat se implementira od februara 2009. godine, a implementacija je planirana da traje 30. juna 2013 godine.

Grafik 13: Realizacija MEEP fonda (izvor The World Bank public disclosure copy)

Status projekta⁶:

Do sada su završeni radovi na rehabilitaciji 3 škole i 2 bolnice od ukupno planiranih 15 objekata (8 škola, 5 bolnica, 1 klinički centar, 1 studenckski dom). Ugovor za građevinske radove na preostalih 5 škola je potpisana i radovi su u toku, ugovor za termo-tehničke radove za 4 škole je potpisana i radovi su u toku. Tender za preostale 3 bolnice je u toku. Ugovor za građevinske radove na studenckom domu je potpisana.

Do sada je isplaćeno 36% (3.4 mil USD) od ukupno ugovorenog iznosa (9.4 mil USD).

b) MONTESOL – Trajanje projekta nije vremenski ograničeno, projekat traje dok ima raspoloživih sredstava, tj dok se 1 milion eura namijenjenih supstituciji kamata ne potroši.

6.6 Koji se najviše koristi

MEEP Projekt se realizuje u koordinaciji Svjetske banke i relevantnih ministarstava. Uprkos činjenici da realizacija projekta ide nešto sporijom dinamikom u odnosu na planiranu (grafik 13), neophodno je napomeniti da se radi o veoma značajnom projektu. Radi se o projektu koji ima značajne i višestruke pozitivne efekte, i to: znatno poboljšani uslovi rada/boravka za osobe korisnike ovih objekata, značajna ušteda energije, smanjenje emisije štetnih gasova, kao i projekat koji će služiti kao pokazni primjer dobre prakse koji će drugi sektori željeti da slijede. Takođe pozitivni efekti se očekuju u podizanju svijesti ukupnog društva, nakon što (period mjerena) ostvarene uštede u potrošnji energije budu objavljene, kao i doprinos razvoju tržišta proizvoda (građevinskih materijala, uređaja i opreme) i usluga iz oblasti EE.

6.7 Koji se program/projekat najmanje koristi

Evidentno je da uprkos očiglednim povoljnositima koje se klijentima pružaju preko Montesol projekta (beskamatni krediti) i dalje ne postoji ozbiljna tražnja za ugradnju solarnih kolektora u Crnoj Gori. Opšte mišljenje potrošača je da je cijena solarnih kolektora (oprema i ugradnja) i dalje visoka, a time i dug period povraćaja investicije, što ove investicije, sa aspekta vlasnika stambenog objekta, ne svrstava u kategoriju primarnih investicija. Kada govorimo o investicijama u projekte EE, moramo imati u vidu i raspoloživi budžet, odnosno platežnu moć građana Crne Gore, koji je direktno proporcionalan BDP po glavi stanovnika (5 000 Eura)!

6.8 Ključni nalazi o podršci sektora krajnjih korisnika

Sektor krajnjih korisnika, kompanije i domaćinstva, nemaju veliki izbor finansijskih instrumenata ili mehanizama, kada se tiče EE, "zahvaljujući" veoma limitiranoj ponudi od strane finansijskih institucija. Poznato je da su projekti iz oblasti EE, mnogo drugačiji u odnosu na klasične komercijalne projekte. Period povraćaja ovih investicija je vrlo često dug – duži period otplate, za instalaciju opreme i uređaja potrebno je više vremena, a samim tim i duže je vremena potrebno da bi investicija počela da se otplaćuje – duži grejs period. Ključne učinke energetske efikasnosti nije uvijek moguće mjeriti i izraziti finansijskim uštedama. Vrlo često se ti učinci tiču poboljšanih uslova boravka ili rada ljudi koji koriste

⁶ The World Bank, Public Disclosure Copy

određeni objekat, pa se učinci ne mogu kvantitativno izraziti, i ovdje govorimo o investicijama koje ne trpe visoke kamatne stope.

Oprema, uređaji i materijali za energetsku efikasnost su i dalje jako skupi, što značajno povećava investicije u EE i čini ih veoma skupim. Na drugoj strani, tržište i dalje ne pravi jasnou razliku (cjenovni izraz) između energetski efikasnog od energetski neefikasnog objekta, tako da kada govorimo o novim zgradama građevinske kompanije se prije odluče za gradnju jeftinijih zgrada, koje pripadaju kategoriji zgrada niže energetske efikasnosti.

7. Realizovane aktivnosti tokom trajanja projekta

U toku trajanja projekta bile su organizovane dvije studijske i dvije konferencijske posjete, kao i četiri okrugla stola za različite sektore djelatnosti.

- Makedonija – posjeta je organizovana za vrijeme “Energetske nedjelje”, Makedonija 2011, tokom koje su partneri u projektu prisustvovali Regionalnoj konferenciji energetske efikasnosti. Takođe, članovi projekta su posjetili prvu pasivnu kuću u Makedoniji koja se nalazi u Strumici. Ova posjeta je bila dobra prilika da se sretnu i upoznaju profesionalci, iz regije kao i iz zemalja EU, i sa njima razmijene iskustva iz oblasti EE.
- Turska – EUbuild EE partneri u projektu su prisustvovali dvodnevnom međunarodnom samitu iz oblasti kvalitet u građevinarstvu “Globalna konkurentnost i održivost” - energetska efikasnost u zgradarstvu, gdje su predstavnici zemalja, lokalno koordinatori projekta, potpisali “Deklaraciju”, kojom se postavljeni ciljevi za sljedeće aktivnosti ka većoj energetskoj efikasnosti. Predstavnici Vlade kao i predstavnici privatnog sektora Republike Turske, su predstavili trenutno stanje i njihove ciljeve u budućem periodu u sektoru građevinarstva sa aspekta energetske efikasnosti.
- Njemačka – Berlin, EUbuild projektni partneri su imali vrlo produktivne sastanke sa predstavnicima njemačkih kompanija, KfW banke, kao i predstavnicima Vlade Njemačke.
- Belgija – Brisel, partneri u projektu su imali jedinstvenu priliku da se susretu sa nekim od kreatora EU politike, kao visoko profilisanih konsultanata u oblasti EE. Na jednom od radionica organizovanih za vrijeme posjete Briselu, istraživači u projektu, iz svake zemlje partnera u projektu, su predstavili SWOT analizu stanja u njihovim zemljama u oblasti EE.

7.1 Okrugli stolovi

- 1. Okrugli sto, održan 19. septembra 2011. godine u Podgorici, je organizovan za predstavnike finansijskog sektora na temu “Finansijski instrumenti za finansiranje EE u zgradarstvu u CG”.

- 2. Okrugli sto, održan 23. septembra 2011. godine u Budvi, je organizovan za predstavnike poslovnog sektora na temu "Najbolje prakse i perspektive finansiranja u energetske efikasnosti u zgradarstvu u CG".
- 3. Okrugli sto, održan 26. Januara 2012 godine u Podgorici, je organizovan za sektor NVO na temu "Najbolje prakse i perspektive finansiranja u energetske efikasnosti u zgradarstvu u CG".
- 4. Okrugli sto, održan 12. Aprila 2012. godine u Podgorici, za pripadnike različitih sektora, uključujući predstavnike državnih institucija – kreatore politike, na temu "Najbolje prakse i perspektive finansiranja u energetske efikasnosti u zgradarstvu u CG"

7.1.1 Rezime

Ukupno četiri okrugla stola su održana, sa naglaskom na finansijske i druge mehanizme za podršku EE u sektoru zgradarstva u Crnoj Gori, kao i mogućnosti i perspektive za unaprijeđenje tih mehanizama.

Broj učesnika na okruglim stolovima je bio u granicama očekivanja, a primijećeno je da se taj broj povećavao sa svakim narednim susretom (što može biti posljedica promocije projekta), a takođe i participacija samih učesnika (pitanja i komentari) je bivala sve intenzivnija.

Projekt "EUbuild Energetska Efikasnost", kao i projekti slične prirode imaju pozitivan uticaj na lokalne zajednice, donosioce odluka, istraživačke zajednice i sl. i pružaju im dodatni uvid u trenutno stanje na tržištu EE u Crnoj Gori, približavaju pozitivna iskustva zemalja EU u području energetske efikasnosti, i ističu potrebu za daljnje poboljšanje energetske efikasnosti u Crnoj Gori. Takođe, projekti iz oblasti EE uveliko doprinose podizanju svijesti lokalnih zajednica uopšte, o značaju i potencijalima (mogućim uštedama) koje pruža energetska efikasnost.

7.1.2 Zaključak

Uprkos činjenici da Crna Gora ima solidan pravni okvir, potrebno je uložiti više napora ka implementaciji postojeće legislative. Nakon što je Vlada Crne Gore nedvosmisleno prepoznala važnost energije i potencijala EE, neizostavno bi trebalo raditi na uspostavljanju Agencije za energetsku efikasnost, koja treba da bude glavna pokretačka snaga i nosilac svih važnih projekata iz oblasti EE u Crnoj Gori.

EE Zakon ne treba tumačiti da samo propisuje obaveze i da postavlja dodatne barijere, kako to biva kad se zakon parcijalno i nepotpuno implementira, već taj isti zakon definiše set vrlo važnih mehanizama i instrumenata (olakšica) prijeko potrebnih za daljnji razvoj EE u Crnoj Gori. Stoga, kako bi se izbjegle situacije u kojima zakon postaje dodatna barijera, bitno je da se zakon i drugi strateških dokumenata sprovode i tumače u cijelosti, čime će se stvoriti

neophodni okviri za pružanje fiskalne i finansijske podrške kao i drugih mehanizama podrške neophodne u ovoj fazi razvoja EE.

Ublažavanje trenutne situacije: neefikasno korišćenje energije, visok energetski deficit, nizak nivo svijesti, itd. ne može se očekivati da će se postići samo preko aktivnosti državnih institucija. Da bi došlo do poboljšanja neophodna je puno kvalitetnija i puno jača saradnja između svih aktera u zemlji: lokalnih vlasti, lokalnih samouprava, preduzeća iz oblasti energetike, finansijskih institucija, javnih poduzeća, NVO sektora, privatnih preduzeća kao i stanovništva u cjelini. Svi moraju preuzeti svoju ulogu i odgovornost. Jačanje aktivnog dijaloga između svih pomenutih aktera je imperativno.

Razvoj konkurentnog informacionog sistema, te uvođenje pametnih brojila, doprinijeće izgradnji baze podataka koja će omogućiti bolji uvid i nadzor na jednoj strani, a takođe pomoći će procesu praćenja (monitoring) rezultata implementiranih projekata kao i procesu dugoročnog planiranja.

7.2 Ostale aktivnosti

Tokom posljednjih dvanaest mjeseci trajanja projekta, istraživač i koordinator projekta su učestvovali u radu velikog broja okruglih stolova, konferencija, panela i sl., u zemlji. Takođe, vođeni su intenzivni dijalozi sa predstavnicima javnog sektora (kreatori politike), kao i sa predstavnicima iz finansijskog sektora. Svi ovi susreti su koristili za razmjenu mišljenja o stanju EE u Crnoj Gori, kao i o stanju finansijskog tržišta EE u zemlji. Prisustvovali su i učestvovali na jednom od glavnih međunarodnih događaja, Drugoj konferenciji o energetici, održanoj u Mastrihtu u aprilu 2012. godine, gdje su imali priliku prezentovati regionalna (zemlje zapadnog Balkana) zajednička pitanja u oblasti energetike i energetske efikasnosti, kao i prisustvovati prezentacijama glavnih aktera na globalnom nivou i upoznati se strateškim vizijama i perspektivama razvoja EE -RE.

8. Preporuke finasiranja EE u sektoru zgradarstva

8.1 Mogući finansijski instrumenti

Uspostavljanje tijesne saradnje između glavnih aktera, i aktivno uključenje finansijskog sektora moglo bi dovesti do uspostavljanja prijeko potrebnih finansijskih mehanizama i instrumenata:

- Zeleni fond – preferencijalni krediti, posebno projektovani da zadovolje investicije u EE
- Krediti za poboljšanje EE (SME sektor i domaćinstva) – posebni EE krediti, mehanizmi podjele rizika
- Finansiranje od trećeg lica (ESCO)
- EE krediti bez garancija, preko lokalnih samouprava (dugoročni krediti koji se obračunavaju i plaćaju kroz plaćanje poreza za nekretnine)

8.2 Mogući fiskalni instrumenti

U proces razvoja tržišta, fiskalni instrumenti daju dodatni, i takođe veoma važan, podsticaj za razvoj "scene" EE u Crnoj Gori. Međutim, sa aspekta realnih očekivanja, neophodno je sagledati trenutnu ekonomsku situaciju u zemlji i svijetu. Usljed višegodišnje globalne finansijske i ekonomsko-finansijske krize i loših makroekonomskih indikatora, nacionalni budžet je izložen velikim pritiscima.

Oslobađanje od plaćanja poreza na proizvode i usluge iz oblasti EE (ako ne potpuno, onda u dobrom dijelu) bi značajno smanjilo cijenu investicija u EE, samim tim doprinijelo povećanju investicionih aktivnosti u projekte EE, a istovremeno budžet ne bi bio zakinut, s obzirom da je vrlo nizak nivo investicija u EE na nivou države (primjena jednostavne analogije 5% od 100 je veće od 20% od 10)

8.3 Mogući zakonodavni instrumenti

Uspostavljanje odgovarajućih okvira za primjenu Zakona o EE koji je usvojen u 2010. će biti značajan korak u pravom smjeru.

8.4 ESCO (Privredna društva za pružanje energetskih usluga)

Kao što je već rečeno, ESCO su nepostojeća privredna društva u ovom trenutku, ali predstavljaju izuzetno bitan mehanizam za razvoj EE tržišta u Crnoj Gori.

8.5 Preporuka buduće EU podrške EE u Crnoj Gori

Kontinuirana podrška iz EU fondova kroz finansijsku i tehničku pomoć (podizanje svijesti, demonstracione projekte, izgradnja kapaciteta, transfer znanja, inovacija mobilnosti itd.) je imala i ima važnu ulogu u unaprijeđenju razvoja energetske efikasnosti u Crnoj Gori. Veća uključenost nevladinog sektora U EU projekte (kroz relaksacije finansijskih garancija i smanjenje finansijskog učešća), koji se dokazao kao efikasan partner kada je riječ o implementaciji EU projekta, a koji su ujedno organizaciono fleksibilniji i jednostavniji za saradnju u projektima koje finansira EU, dodatno će doprinijeti poboljšanju aktivnosti u području energetske efikasnosti.

9. Referense

- Energetska politika Crne Gore do 2030. godine
- Zakon o energetskoj efikasnosti
- Strategija razvoja energetike do 2025. godine
- Strategija energetske efikasnosti Crne Gore
- Akcioni plan energetske efikasnosti za period 2010 - 2012
- www.energetska-efikasnost.me
- <http://www.oie-cg.me/>
- <http://www.bpie.eu/>
- MONSTAT <http://www.monstat.org/cg/>
- SolarGIS © GeoModel Solar s.r.o.
- www.travelmath.com

10 Prilozi

10.1 Curriculum Vitae – Nikola Vujošević

Lične informacije

Ime:	Nikola Vujošević
Datum rođenja:	15.06.1963. godine
Državljanstvo:	Montenegrin / Britansko
Adresa:	Piperska b.b., 81000 Podgorica
Država:	Crna Gora
Telefona:	+382 67 214 554
E-mail:	v.nikola@t-com.me

Radno iskustvo

Jun 2011 –

EUbuild EE– Projekat finansiran od strane EU

Angažovan kao lokalni konsultant na poslove istraživača u projektu.

Direkcija za razvoj malih i srednjih preduzeća

Jan 2006 -

– DDSME

Podgorica

Crna Gora

Viši savjetnik

Angažovan na pružanje podrške sektoru malog i srednjeg biznisa u Crnoj Gori, kao i na implementaciji projekata finansiranih od strane EU.

Logico Investment ltd

1999 - 2006

London UK,

Menadžer na projektu

Zadužen za pružanje profesionalne podrške preduzećima u početnoj fazi poslovanja.

Montenegro Financial Research - MFR

1996 - 1999

Podgorica, Crna Gora

Direktor

Angažovan na mjesto direktora Off-shore kompanije, baveći se pretežno istraživačkim poslovima u oblasti privatizacije i pronalaženje stranih partnera.

Barbican Centre

1989 – 1995

SAS Service and Partners

London, UK

Menadžer sektora

Zadužen za koordinaciju ugostiteljskih aktivnosti u dijelu reprezentativnog objekta - Barbican Centar.

**Industrija import
Podgorica, Montenegro** **1987 - 1988**
Pripravnik u sekturu export-import
Nakon studija, završio obavezni pripravnički staž na mjesto službenika na poslove uvoza i izvoza.

Obrazovanje

Centar za razvoj nevladinog sektora Upravljanje EU projektna, PCM	2009
ENSI-Energy Saving International AS Montenegro Finansijski inženjering za projekte u oblasti EE	2008
Westminster Adult Education Centre, London UK	1995 – 1996
Univerzitet Crne Gore, Ekonomski fakultet Podgorica	1982 - 1987
Diplomirao 1987. i stekao titulu diplomiranog ekonomiste	

10.2 Zakon o energetskoj efikasnosti

Na osnovu člana 82 stav 1 tačka 2 i člana 91 stav 1 Ustava Crne Gore, Skupština Crne Gore 24. saziva, na petoj šednici prvog redovnog zasjedanja u 2010. godini, dana 22. aprila 2010. godine , donijela je

Z A K O N O ENERGETSKOJ EFIKASNOSTI

I. OSNOVNE ODREDBE

Predmet

Član 1

Ovim zakonom uređuje se način efikasnog korišćenja energije, mjere za poboljšanje energetske efikasnosti i druga pitanja od značaja za energetsku efikasnost.

Ovaj zakon ne primjenjuje se na energetsku efikasnost postrojenja za proizvodnju, prenos i distribuciju energije.

Značenje izraza

Član 2

Izrazi upotrijebljeni u ovom zakonu imaju sljedeće značenje:

1) **energija** je električna energija i energenti koji su u prometu, prirodni gas (uključujući tečni prirodni gas), tečni naftni gas, goriva za grijanje i hlađenje (uključujući daljinsko grijanje i hlađenje), ugalj, goriva za transport osim goriva za vazduhoplove i plovne objekte i biomasa;

2) **energetska efikasnost** je odnos između utroška energije i ostvarenog učinka u uslugama, dobrima ili energiji;

3) **poboljšanje energetske efikasnosti** je povećanje efikasnosti korišćenja energije u finalnoj potrošnji kao posljedica tehnoloških promjena, promjena u upravljanju ili promjena u ponašanju potrošača energije;

4) **ušteda energije** je smanjenje potrošnje energije utvrđeno mjerjenjem ili procjenom potrošnje prije i poslije primjene mjera za poboljšanje energetske efikasnosti, uz usklađivanje sa spoljnim uslovima koji utiču na potrošnju energije;

5) **upravljanje energijom** je praćenje i analiziranje potrošnje energije, sprovođenje energetskih pregleda, energetsko sertifikovanje zgrada, sprovođenje mjera energetske efikasnosti, uspostavljanje i vođenje informacionog sistema za energetsku efikasnost;

6) **privredno društvo za energetske usluge (Energy Service Company)**, u daljem tekstu: ESCO) je pravno lice koje vrši energetske usluge za poboljšanje energetske efikasnosti na objektu ili u prostorijama korisnika i koje preuzima finansijski rizik za obavljanje usluga u pogledu naplate koja se zasniva na postignutim poboljšanjima energetske efikasnosti;

7) **ugovor o energetskom učinku** je ugovor o pružanju energetskih usluga zaključen između korisnika i uglavnom ESCO po kome se sprovođenje mjera plaća prema ugovorenom stepenu poboljšanja energetske efikasnosti;

8) **finansiranje od treće strane** je sporazum koji, pored snabdjevača energije i korisnika mjera za poboljšanje energetske efikasnosti, uključuje i treću stranu, ESCO ili

drugo pravno lice, koje obezbeđuje novčana sredstva za sprovođenje mjera i obračunava korisniku naknadu koja odgovara dijelu energetskih ušteda koje su rezultat mjera za poboljšanje energetske efikasnosti;

9) **energetski pregled** je postupak kojim se utvrđuje stanje energetske potrošnje objekta, određuju mjere energetske efikasnosti i isplativost njihove primjene;

10) **energetski subjekat** je privredno društvo, pravno lice ili preduzetnik koji obavlja djelatnosti proizvodnje, prenosa, distribucije ili snabdijevanja energijom;

11) **krajnji kupac** je fizičko ili pravno lice, veliki potrošač, državni organ uprave, organ lokalne samouprave, kao i drugi organi i organizacije, koji kupuje energiju za sopstvenu potrošnju;

12) **distributer energenata** je energetski subjekat koji vrši distribuciju (promet i transport) energenata kupcima i objektima za distribuciju energenata;

13) **distributer topline** je energetski subjekat koji obavlja djelatnost distribucije topline za daljinsko grijanje i/ili hlađenje;

14) **operator distributivnog sistema** je energetski subjekat koji obavlja djelatnost distribucije električne energije ili prirodnog gasa;

15) **snabdjevač energijom** je energetski subjekat koji prodaje električnu energiju, gas (tečni prirodni gas i tečni naftni gas) ili toplotu krajnjim kupcima;

16) **veliki potrošač** je krajnji kupac energije čija godišnja potrošnja energije prelazi propisane granične vrijednosti potrošnje energije;

17) **zgrada** je objekat koji se sastoji od građevinske konstrukcije, instalacija, ugrađene opreme i prostora u kome se koristi energija u skladu sa namjenom zgrade;

18) **sistem za klimatizaciju** je sistem kojim se obezbeđuje kontrola vlažnosti, temperature i kvaliteta vazduha u cilju stvaranja željenih uslova komfora u objektu;

19) **kotao za grijanje** je uređaj u kome se zagrijava voda toplotom oslobođenom u procesu sagorijevanja energenta ili transformacijom električne energije u toplotu;

20) **distributer uređaja za domaćinstvo** je trgovac na malo ili drugo pravno ili fizičko lice koje prodaje, iznajmljuje, nudi u najam ili izlaže radi prodaje uređaje za domaćinstvo krajnjim korisnicima;

21) **dobavljač uređaja za domaćinstvo** je proizvođač, njegov ovlašćeni zastupnik registrovan u Crnoj Gori, uvoznik ili drugo pravno ili fizičko lice koje stavlja uređaj za domaćinstvo na tržište;

22) **eko dizajn** je skup uslova koje mora da ispunjava proizvod koji koristi energiju u pogledu zaštite životne sredine u periodu predviđenom za njegovu upotrebu;

23) **uređaji za domaćinstvo** su frižideri i zamrzivači, mašine za pranje veša, mašine za sušenje veša, električne rerne, mašine za pranje suđa, klimatizacioni uređaji, električni izvori svjetla napajani direktno iz mreže, grijaci vode i bojler i sl.;

24) **jedinica lokalne samouprave** je Glavni grad, Prijestonica i opština;

25) **malim operatorom distributivnog sistema ili malim snabdjevačem** smatra se pravno lice koje na godišnjem nivou distribuira ili prodaje manje od energije ekvivalentne 75 GWh ili zapošljava manje od 10 lica ili čiji godišnji prihod ne prelazi 2.000.000,00 EUR-a.

II. DOKUMENTI ENERGETSKE EFIKASNOSTI

Dokumenti

Član 3

Dokumenti energetske efikasnosti su:

- strategija energetske efikasnosti;
- aktioni plan energetske efikasnosti;
- godišnji operativni plan poboljšanja energetske efikasnosti organa državne uprave i
- programi i planovi poboljšanja energetske efikasnosti jedinica lokalne samouprave.

Strategija energetske efikasnosti

Član 4

Strategijom energetske efikasnosti (u daljem tekstu: Strategija) utvrđuje se politika energetske efikasnosti, planiraju aktivnosti za unapređenje energetske efikasnosti, a naročito:

- koncept razvoja energetske efikasnosti;
- indikativne ciljeve za poboljšanje energetske efikasnosti;
- smjernice za ostvarivanje indikativnih ciljeva i
- nosioce i rokove izvršavanja utvrđenih poslova.

Strategiju donosi Vlada Crne Gore (u daljem tekstu: Vlada) za period od 10 godina.

Akcioni plan energetske efikasnosti

Član 5

Strategija se sprovodi akcionim planom energetske efikasnosti (u daljem tekstu: Akcioni plan), koji utvrđuje Vlada za period od tri godine.

Akcioni plan sadrži:

- indikativni cilj energetske efikasnosti za period od tri godine u skladu sa indikativnim ciljevima utvrđenim Strategijom;
- mjere energetske efikasnosti za ostvarivanje indikativnog cilja i način njihovog sprovođenja;
- dinamiku sprovođenja mjera za ostvarivanje indikativnog cilja;
- ocjenu ostvarivanja cilja iz perioda koji prethodi Akcionom planu i
- procjenu sredstava potrebnih za sprovođenje plana, izvore i način njihovog obezbeđivanja.

Mjere energetske efikasnosti, u smislu ovog zakona, su radnje i aktivnosti kojima se na provjerljiv, mjerljiv i procjenjiv način postiže poboljšanje energetske efikasnosti.

Sprovođenje Akcionog plana iz stava 1 ovog člana prati organ državne uprave nadležan za poslove energetske efikasnosti (u daljem tekstu: Ministarstvo) i izvještaj o njegovom sprovođenju dostavlja Vladu, najkasnije do 31. marta tekuće za prethodnu godinu.

Godišnji operativni plan poboljšanja energetske efikasnosti organa državne uprave

Član 6

Godišnjim operativnim planom energetske efikasnosti organa državne uprave utvrđuju se:

- mjere koje će se sprovoditi u objektima u kojima organi državne uprave obavljaju funkcije;

- dinamiku i način sprovođenja mera i
- sredstva potrebna za sprovođenje mera, izvore i način njihovog obezbjeđivanja.

Operativni plan iz stava 1 ovog člana donosi Vlada u skladu sa Akcionim planom.

Sredstva za sprovođenje operativnog plana iz stava 1 ovog člana obezbjeđuju se iz budžeta Crne Gore.

Program poboljšanja energetske efikasnosti jedinice lokalne samouprave

Član 7

Jedinica lokalne samouprave donosi program poboljšanja energetske efikasnosti, u skladu sa Strategijom i Akcionim planom.

Program iz stava 1 ovoga člana se donosi za period od tri godine i sadrži:

1) predlog mera energetske efikasnosti na području jedinice lokalne samouprave koji obuhvata:

- plan adaptacije i održavanja zgrada koje koriste za obavljanje djelatnosti organi lokalne samouprave, javne službe i javna preduzeća čiji je osnivač lokalna samouprava za poboljšanje energetske efikasnosti;

- planove unaprjeđenja sistema komunalnih usluga (javna rasvjeta, vodosnabdijevanje, upravljanje otpadom i dr.) i saobraćaja radi poboljšanja energetske efikasnosti;

- specifične mjeru energetske efikasnosti u zgradama koje su zaštićene kao kulturno dobro i sl.;

- druge mjeru energetske efikasnosti koje će se sprovesti na području lokalne samouprave;

2) dinamiku i način sprovođenja mera i

3) sredstva potrebna za sprovođenje programa, izvore i način njihovog obezbjeđivanja.

Usklađenost programa poboljšanja energetske efikasnosti sa Akcionim planom

Član 8

Jedinica lokalne samouprave dostavlja program poboljšanja energetske efikasnosti Ministarstvu radi procjene njegove usklađenosti sa Akcionim planom.

Finansiranje projekata energetske efikasnosti jedinica lokalne samouprave

Član 9

Podsticanje energetske efikasnosti za jedinice lokalne samouprave može se obezbijediti iz budžeta Crne Gore samo na osnovu programa energetske efikasnosti koji je usklađen sa Akcionim planom.

Pojedine projekte energetske efikasnosti jedinica lokalne samouprave može finansirati iz sopstvenih izvora i ako nijesu utvrđeni programom energetske efikasnosti, pod uslovom da nijesu u suprotnosti sa Akcionim planom.

Plan poboljšanja energetske efikasnosti jedinice lokalne samouprave

Član 10

Program energetske efikasnosti iz člana 7 ovog zakona sprovodi se godišnjim planom poboljšanja energetske efikasnosti jedinica lokalne samouprave.

Plan poboljšanja energetske efikasnosti iz stava 1 ovog člana sadrži:

- mjere čije sprovođenje se planira;
- dinamiku i način sprovođenja mera i
- sredstva potrebna za sprovođenje mera i način njihovog obezbjeđivanja.

Plan poboljšanja energetske efikasnosti iz stava 1 ovog člana je sastavni dio budžeta jedinice lokalne samouprave.

Izvještaj o sprovođenju plana poboljšanja energetske efikasnosti

Član 11

Izvještaj o sprovođenju plana poboljšanja energetske efikasnosti jedinica lokalne samouprave podnosi Ministarstvu.

Izvještaj o sprovođenju plana iz stava 1 ovog člana podnosi se najkasnije do 1. marta tekuće za prethodnu godinu.

Sadržaj izvještaja iz stava 1 ovog člana utvrđuje se propisom Ministarstva.

III. INDIKATIVNI CILJ POBOLJŠANJA ENERGETSKE EFIKASNOSTI

Indikativni cilj

Član 12

Indikativni cilj poboljšanja energetske efikasnosti je planirana ušteda finalne potrošnje energije u Crnoj Gori koja se izražava u apsolutnom iznosu u GWh ili ekvivalentnoj jedinici i u procentima u odnosu na prosječnu finalnu potrošnju energije.

Indikativni cilj iz stava 1 ovog člana izračunava se na osnovu dostupnih podataka iz posljednjih pet godina.

Indikativni cilj iz stava 1 ovog člana određuje Vlada.

Indikativni cilj iz stava 1 ovog člana izračunava se na osnovu metodologije koju utvrđuje Ministarstvo.

IV. NADLEŽNOST ZA SPROVOĐENJE POLITIKE ENERGETSKE EFIKASNOSTI

Nadležnosti Ministarstva

Član 13

Ministarstvo u sprovođenju ovog zakona:

- prati realizaciju Strategije i Akcionog plana i podnosi godišnji izvještaj o sprovođenju Akcionog plana Vladi;
- sarađuje s međunarodnim institucijama u realizaciji programa energetske efikasnosti;
- pruža stručnu pomoć jedinicama lokalne samouprave na izradi programa poboljšanja energetske efikasnosti radi njihovog usklađivanja sa Akcionim planom;
- uspostavlja i vodi informacioni sistem potrošnje energije u Crnoj Gori;

- prikuplja podatke o potrošnji svih oblika energije i faktorima koji utiču na tu potrošnju;
- izdaje ovlašćenja za sprovođenje energetskih pregleda i sertifikaciju zgrada;
- vodi registar lica ovlašćenih za sprovođenje energetskih pregleda i sertifikaciju zgrada;
- promoviše primjenu mjera energetske efikasnosti i izdaje publikacije u cilju informisanja i podizanja svijesti potrošača o značaju i efektima energetske efikasnosti;
- organizuje trening programe za sprovođenje mjera energetske efikasnosti i
- vrši i druge poslove u skladu sa ovim zakonom.

Nadležnosti jedinice lokalne samouprave

Član 14

Jedinica lokalne samouprave:

- upravlja energijom u zgradama, odnosno objektima koje koriste za obavljanje djelatnosti organi lokalne samouprave, javne službe i javna preduzeća čiji je osnivač lokalna samouprava;
- informiše građane o mogućnostima poboljšanja energetske efikasnosti, značaju i efektima primjene mjera energetske efikasnosti;
- utvrđuje podsticajne mjere za poboljšanje energetske efikasnosti na svom području i
- uspostavlja i vodi informacioni sistem potrošnje energije u objektima iz alineje 1 ovog člana.

Saradnja operatora distributivnog sistema, snabdjevača energijom i distributera enerenata sa Ministarstvom

Član 15

Operator distributivnog sistema, snabdjevač energijom, odnosno distributer energe-nata dužan je da Ministarstvu, najmanje jednom godišnje, dostavlja podatke o potrošnji energije, odnosno enerenata.

Podaci iz stava 1 ovog člana obuhvataju:

- prikaz potrošnje energije i enerenata prema strukturi, kategorijama kupaca i vrstama potrošnje;
- geografski raspored kupaca;
- ocjenu stanja energetske efikasnosti;
- predlog mjera za poboljšanje energetske efikasnosti i
- druge podatke od značaja za energetsku efikasnost.

Bliži sadržaj podataka iz stava 2 ovog člana i način njihovog dostavljanja utvrđuje se propisom Ministarstva.

Obaveze operatora distributivnog sistema i snabdjevača energijom

Član 16

Operator sistema distribucije i snabdjevač električnom ili toplotnom energijom, odnosno prirodnim gasom dužni su da krajnjem kupcu obezbijede uređaje za mjerjenje potrošnje energije kojima se utvrđuju podaci o stvarnoj potrošnji i vremenu potrošnje energije.

Obračun stvarne potrošnje energije vrši se u skladu sa ugovorom o isporuci energije.

Snabdjevač električnom ili toplotnom energijom, odnosno prirodnim gasom iz stava 1 ovoga člana dužan je da krajnjem kupcu u računu iskaže podatke o:

- tekućim troškovima za potrošenu energiju;
- cjeni i stvarnoj potrošnji energije;
- potrošnji energije u odnosu na potrošenu energiju u istom periodu prethodne godine, po mogućnosti u grafičkom obliku;
- potrošnji energije u odnosu na prosječnu potrošnju energije iste korisničke grupe i
- načinu dobijanja informacija o raspoloživim mjerama energetske efikasnosti, kao i o opremi i uređajima kojima se postiže veći stepen energetske efikasnosti.

V. MJERE ENERGETSKE EFIKASNOSTI

Obaveze javnog sektora

Član 17

Državni organi, organizacije, regulatorna tijela, ustanove, organi lokalne samouprave i javna preduzeća dužni su da u objektima u kojima obavljaju funkcije upravljuju energijom.

Mjere energetske efikasnosti lica iz stava 1 ovog člana, pored aktivnosti usmjerenih na poboljšanje energetske efikasnosti, obuhvataju i upoznavanje zaposlenih sa mjerama energetske efikasnosti i načinima njihove primjene i uspostavljanje i primjenu kriterijuma energetske efikasnosti u odnosu na nabavku robe i usluga.

Listu mjera energetske efikasnosti iz stava 2 ovog člana i smjernice za njihovo sprovođenje utvrđuje Ministarstvo.

Javne nabavke roba i usluga

Član 18

Prilikom odlučivanja o izboru ponuđača u postupku javne nabavke roba i usluga mora se cijeniti energetska efikasnost roba i usluga i prednost, pod jednakim uslovima, dati nabavci roba, odnosno opreme i usluga kojima se obezbjeđuje veći stepen energetske efikasnosti.

Stepen energetske efikasnosti cjeni se na osnovu analize troškova potrošnje energije i održavanja u uobičajenom periodu eksploatacije.

Procjena energetske efikasnosti iz st. 1 i 2 ovog člana vrši se na osnovu metodologije za utvrđivanje stepena energetske efikasnosti, koju po vrstama roba, odnosno opreme utvrđuje Ministarstvo.

Kupovina ili zakup objekata

Član 19

Prilikom kupovine ili zakupa zgrada, odnosno objekata ili djelova zgrada za potrebe lica iz člana 17 stav 1 ovog zakona mora se prednost, pod jednakim uslovima, dati objektima sa većim stepenom energetske efikasnosti.

Obaveze velikog potrošača

Član 20

Veliki potrošač je dužan da utvrdi i dostavi Ministarstvu godišnji plan za poboljšanje energetske efikasnosti, najkasnije do 15. decembra tekuće za narednu godinu, sprovodi mjere energetske efikasnosti i da:

- uspostavi adekvatnu organizacionu strukturu za upravljanje energijom i odredi lice odgovorno za upravljanje energijom;
- obezbijedi sprovođenje energetskih pregleda i primjenu ekonomski isplativih mjera energetske efikasnosti;
- obezbijedi evidenciju praćenja potrošnje energije, odnosno uspostavi odgovarajući informacioni sistem u objektima.

Granična vrijednost potrošnje energije za određivanje velikog potrošača utvrđuje se propisom Ministarstva.

Izještaj o sprovođenju plana za poboljšanje energetske efikasnosti veliki potrošač podnosi Ministarstvu, najkasnije do 1. marta tekuće za prethodnu godinu.

Sadržaj plana za poboljšanje energetske efikasnosti iz stava 1 i izještaja o sprovođenju plana iz stava 3 ovog člana utvrđuje se propisom Ministarstva.

Energetska efikasnost zgrada

Član 21

Nove zgrade ili zgrade predviđene za rekonstrukciju se, u skladu sa vrstom i namjenom, moraju projektovati, graditi ili renovirati i održavati na način kojim se obezbeđuje da tokom upotrebe imaju propisane energetske karakteristike.

Energetska karakteristika zgrade iz stava 1 ovog člana je stvarna ili procijenjena količina energije koja se potroši za zadovoljavanje potreba zgrade prema vrsti i namjeni zgrade, uključujući grijanje, zagrijavanje potrošne vode, hlađenje, ventilaciju i rasvjetu.

Količina energije iz stava 2 ovog člana iskazuje se preko indikatora koji se izračunavaju uzimajući u obzir toplotnu izolaciju, karakteristike tehničkih sistema zgrade, izgled i lokaciju zgrade, klimatske uslove, uticaj susjednih objekata, sopstvenu proizvodnju energije i ostale faktore koji utiču na potrošnju energije.

Dozvoljene vrijednosti godišnje specifične potrošnje energije prema vrstama i namjenama zgrada, karakteristike omotača zgrada u pogledu toplotne izolacije, potrošnju energije za zagrijavanje tople vode i druge minimalne zahtjeve po pitanju energetske efikasnosti, kao i metodologiju izračunavanja energetskih karakteristika zgrada propisuje Ministarstvo, uz saglasnost nadležnog organa za poslove građevinarstva.

Energetski pregledi

Član 22

Lice iz člana 17 stav 1 ovog zakona dužno je da obezbijedi energetске pregledе u zgradama koje koristi za obavljanje djelatnosti, a čija je korisna površina veća od 1000 m².

Energetski pregledi zgrada, odnosno objekata moraju se vršiti i za zgrade, odnosno objekte koje prema vrstama utvrđi Ministarstvo.

Metodologija i rokovi vršenja energetskih pregleda iz st. 1 i 2 ovog člana utvrđuju se propisom Ministarstva.

Način vršenja energetskog pregleda

Član 23

Energetski pregled zgrada, odnosno objekata može da vrši privredno društvo, preduzetnik i pravno lice koje je ovlašćeno za energetski pregled (u daljem tekstu: Ovlašćeno lice).

Energetski pregled zgrada, odnosno objekata obuhvata prikupljanje podataka, mjerjenje finalne potrošnje energije objekta, procjenu energetske efikasnosti i predlog mjera koje treba preduzeti za uštedu energije.

Naručilac energetskog pregleda dužan je da Ovlašćenom licu iz stava 1 ovog člana za energetski pregled obezbijedi raspoložive podatke, tehničku dokumentaciju zgrade, odnosno objekta i uslove za nesmetani energetski pregled objekta.

Nakon izvršenog energetskog pregleda iz stava 1 ovog člana, Ovlašćeno lice koje je izvršilo pregled sačinjava izvještaj koji naročito sadrži:

- podatke o potrošnji energije zgrade, odnosno objekta sa pokazateljima potrošnje;
- podatke o usklađenosti karakteristika zgrade, odnosno objekta sa tehničkim propisima o energetskim karakteristikama zgrada i drugim propisima o energetskoj efikasnosti;
- procjenu energetske efikasnosti sa indikatorima na osnovu kojih je izvršena procjena;
- predlog mjera za smanjenje potrošnje energije i poboljšanje energetske efikasnosti sa procjenom uštede energije i načinom njenog utvrđivanja;
- procjenu ekonomске isplativosti sprovođenja mjera za poboljšanje energetske efikasnosti i
- preporuke za upravljanje energijom u cilju poboljšanja energetske efikasnosti.

Kopiju izvještaja iz stava 4 ovog člana Ovlašćeno lice dostavlja Ministarstvu, u roku od 30 dana od dana izvršenog pregleda.

Energetski pregled kotla za grijanje

Član 24

Vlasnik zgrade ili posebnog dijela zgrade sa sistemom grijanja na gas, tečna ili čvrsta goriva nominalne snage 20 kW i veće dužan je da obezbijedi sprovođenje redovnih energetskih pregleda kotla za grijanje.

Energetski pregled sistema za klimatizaciju

Član 25

Vlasnik zgrade ili posebnog dijela zgrade u kojem je ugrađen sistem za klimatizaciju nominalne snage 12 kW i veće dužan je da obezbijedi sprovođenje redovnih energetskih pregleda sistema za klimatizaciju.

Način i rokovi vršenja energetskog pregleda kotla za grijanje iz člana 24 ovog zakona i sistema za klimatizaciju iz stava 1 ovog člana utvrđuju se propisom Ministarstva.

Sertifikovanje zgrada

Član 26

Na osnovu izvještaja o izvršenom energetskom pregledu zgrade Ovlašćeno lice izdaje sertifikat o energetskim karakteristikama zgrade.

Sertifikat iz stava 1 ovog člana, naročito sadrži:

- referentne vrijednosti specifične potrošnje energije prema namjeni i vrsti zgrade u skladu sa tehničkim propisom;

- vrijednost specifične potrošnje energije zgrade i
- preporuke mjera za poboljšanje energetske efikasnosti.

Sertifikat iz stava 1 ovog člana izdaje se na period od 10 godina.

Registar izdatih sertifikata vodi Ministarstvo.

Ovlašćeno lice koje je izvršilo pregled dužno je da primjerak izdatog sertifikata dostavi Ministarstvu, u roku od osam dana od dana izdavanja.

Bliži način, odnosno metodologiju sertifikovanja zgrada, način utvrđivanja energetske klase zgrade, izgled i sadržaj table o osnovnim energetskim karakteristikama zgrada iz člana 29 ovog zakona, sadržaj sertifikata i registra izdatih sertifikata o energetskim karakteristikama zgrade utvrđuje se propisom Ministarstva.

Obaveze vlasnika zgrade

Član 27

Prilikom kupoprodaje ili iznajmljivanja zgrade ili njenog dijela, vlasnik zgrade dužan je da sertifikat o energetskim karakteristikama zgrade predstavi kupcu, odnosno stavi na uvid zakupcu.

Obaveze investitora

Član 28

Uz zahtjev za izdavanje upotrebne dozvole investitor je dužan da priloži sertifikat o energetskim karakteristikama zgrade.

Podaci o energetskim karakteristikama zgrade

Član 29

Lice iz člana 17 stav 1 ovog zakona dužno je da na zgradama koje koristi za obavljanje djelatnosti na vidnom mjestu postavi tablu, koja sadrži osnovne podatke iz sertifikata o energetskim karakteristikama zgrade.

Vrste zgrade koje u skladu sa namjenom ne moraju da ispunjavaju minimalne energetske karakteristike i ne sertificiraju se utvrđuju se propisom Ministarstva.

Uslovi za sticanje ovlašćenja za vršenje energetskog pregleda

Član 30

Ovlašćenje za vršenje energetskog pregleda može stići privredno društvo, preduzetnik ili pravno lice koje:

- je registrovano u Centralnom registru Privrednog suda za: projektovanje, stručni nadzor nad građenjem, održavanje objekata, upravljanje energijom i vršenje energetskih usluga;

- ima stalno zaposleno lice sa završenom visokom stručnom spremom tehničke struke sa najmanje pet godina radnog iskustva u struci na poslovima projektovanja, stručnog nadzora nad građenjem, održavanja objekata, ispitivanja energetskih postrojenja ili instalacija i obavljanja energetskih pregleda, a koje je obučeno prema programu obuke za energetske preglede.

Ispunjenoj uslovu iz stava 1 ovog člana utvrđuje i ovlašćenje za vršenje energetskog pregleda izdaje Ministarstvo.

Ovlašćenje iz stava 2 ovog člana izdaje se na period od tri godine.

Ovlašćenje iz stava 2 ovog člana može se produžiti na osnovu zahtjeva koji se podnosi dva mjeseca prije isteka roka iz stava 3 ovog člana.

Program obuke iz stava 1 alineja 2 ovog člana utvrđuje i njegovo sprovođenje obezbjeđuje Ministarstvo.

Način izdavanja ovlašćenja

Član 31

Ovlašćenje iz člana 30 ovog zakona izdaje se na osnovu zahtjeva, uz koji se prilaže dokazi o ispunjavanju uslova.

Registrar ovlašćenih lica za energetski pregled vodi Ministarstvo, u elektronskoj formi.

Bliži sadržaj zahtjeva iz stava 1 ovog člana i dokumentacije koja se prilaže uz zahtjev i sadržaj registra ovlašćenih lica utvrđuje se propisom Ministarstva.

Oduzimanje ovlašćenja

Član 32

Ministarstvo će oduzeti ovlašćenje za vršenje energetskog pregleda, ako:

- ovlašćeno lice obavlja energetski pregled suprotno ovom zakonu;
- ovlašćeno lice prestane da ispunjava uslove za sticanje ovlašćenja.

Obaveze ovlašćenog lica

Član 33

Ovlašćeno lice vrši energetski pregled u skladu sa ovim zakonom, tehničkim propisima i pravilima struke.

Ovlašćeno lice dužno je da vodi evidenciju o obavljenim energetskim pregledima i čuva dokumentaciju o izvršenim energetskim pregledima najmanje 10 godina.

Godišnji izještaj o izvršenim energetskim pregledima Ovlašćeno lice dužno je da dostavi Ministarstvu do 1. marta tekuće za prethodnu godinu.

Zabrana vršenja energetskog pregleda kod pravnog lica

Član 34

Ovlašćeno lice ne smije vršiti energetski pregled kada je naručilac pravno lice:

- u kojem Ovlašćeno lice ima učešće u vlasništvu;
- za koje je Ovlašćeno lice učestvovalo u izradi projekta, kontroli projekta, stručnom nadzoru nad građenjem, građenju ili održavanju objekta za koji se obavlja energetski pregled;
- u kojem je Ovlašćeno lice član nadzornog odbora, član uprave, punomoćnik ili zaposleni i
 - u kojem je bračni drug, srodnik u pravoj liniji do bilo kog stepena, a u pobočnoj do četvrtog stepena srodstva, član nadzornog odbora, član uprave, opunomoćenik ili zaposleni.

Zabrana vršenja energetskog pregleda kod fizičkog lica

Član 35

Ovlašćeno lice ne smije vršiti energetski pregled kada je naručilac fizičko lice:

- za koje je Ovlašćeno lice učestvovalo u izradi projekta, kontroli projekta, stručnom nadzoru nad građenjem, građenju ili održavanju objekta za koji se obavlja energetski pregled i
- s kojim je u bračnoj zajednici ili srodnik u pravoj liniji do bilo kog stepena, a u pobočnoj do četvrtog stepena srodstva.

Eko dizajn proizvoda koji koriste energiju

Član 36

Proizvodi koji koriste energiju mogu biti stavljeni na tržište samo ako ispunjavaju uslove eko dizajna proizvoda utvrđene tehničkim propisom, ako je njihova usklađenost utvrđena u propisanom postupku i ako su označeni u skladu sa propisom koji se odnosi na tu grupu proizvoda.

Tehnički propis iz stava 1 ovog člana utvrđuje Ministarstvo, u saradnji s organom državne uprave nadležnim za zaštitu životne sredine.

Obaveze dobavljača i distributera za domaćinstvo

Član 37

Dobavljači uređaja za domaćinstvo koji za rad koriste energiju dužni su da obezbijede tehničku dokumentaciju uređaja za domaćinstvo na jeziku u službenoj upotrebi u Crnoj Gori u kojoj je iskazana količina potrošnje energije korišćenjem uređaja u propisanim uslovima rada i korišćenja.

Dobavljač, odnosno distributer uređaja za domaćinstvo dužan je da stavlja na tržište samo uređaje koji su označeni oznakom energetske efikasnosti i koje prati informacioni list.

Oznaka energetske efikasnosti uređaja za domaćinstvo

Član 38

Oznaka energetske efikasnosti je pokazatelj klase energetske efikasnosti koji se u obliku etikete stavlja na uređaje za domaćinstvo i vidljivo je istaknut na mjestu prodaje.

Izgled i sadržaj oznake energetske efikasnosti prema vrsti, tipu, karakteristikama i minimalnim uslovima energetske efikasnosti uređaja za domaćinstvo uređuje se propisom Ministarstva.

Obnovljivi izvori energije

Član 39

Mjerom energetske efikasnosti, u smislu ovog zakona, smatra se korišćenje obnovljivih izvora energije za proizvodnju električne odnosno toplotne energije, ako:

- se proizvedena električna energija koristi djelimično ili u potpunosti za zadovoljavanje potreba objekta u kojem se instalacija (postrojenje) nalazi i
- obnovljivi izvor energije već nije obuhvaćen podsticajnom mjerom ili ako električna energija proizvedena iz obnovljivog izvora nije namijenjena prodaji.

Podsticajna sredstva

Član 40

Pravna i fizička lica koja koriste obnovljive izvore energije u skladu sa članom 39 ovog zakona mogu koristiti podsticajna sredstva namijenjena za projekte energetske efikasnosti.

Informacioni sistem potrošnje energije

Član 41

Lica iz člana 17 ovog zakona i veliki potrošači dužni su uspostaviti informacioni sistem, radi praćenja potrošnje energije u objektima koje koriste za obavljanje djelatnosti.

Informacioni sistem iz stava 1 ovog člana sadrži:

- bazu podataka o zgradama i objektima koja obuhvata: lokaciju objekta, starost objekta, konstruktivne karakteristike objekta, energetske karakteristike objekta, kao i podatke o tekućim troškovima za energiju, održavanje i o investicijama;
- interfejs za unos i obradu podataka o potrošnji energije i
- interfejs za jednostavno generisanje izvještaja.

Bliži sadržaj i funkcionalne karakteristike informacionog sistema propisuje Ministarstvo.

Dostava podataka o godišnjoj potrošnji energije

Član 42

Lica iz člana 17 stav 1 ovog zakona i veliki potrošači dužni su da Ministarstvu dostave podatke o godišnjoj potrošnji energije u zgradama i objektima koje koriste i o faktorima koji utiču na tu potrošnju, najkasnije do 1. marta tekuće za prethodnu godinu.

Podaci iz stava 1 ovog člana odnose se naročito na:

- ukupnu potrošnju energije po energentima;
- ukupnu potrošnju energije po vrstama objekata u okviru javnog sektora (uprava, zdravstvo, obrazovanje, kultura i sl.);
- korisnu površinu objekta;
- broj zaposlenih i
- ukupne troškove za energiju, po energentima i po vrstama objekata.

Podatke iz st. 1 i 2 ovog člana Ministarstvo unosi u informacioni sistem iz člana 13 alineja 4 ovog zakona.

Bliži sadržaj i način dostavljanja podataka iz st. 1 i 2 ovog člana utvrđuju se propisom Ministarstva.

Ekonomski podsticaji

Član 43

Za pravna lica i preduzetnike koji primjenjuju tehnologije, proizvode i stavljuju u promet proizvode koji doprinose poboljšanju energetske efikasnosti mogu se utvrditi poreske, carinske i druge olakšice ili oslobađanja od obaveze plaćanja, pod uslovima i na način utvrđen posebnim propisima.

VI. ENERGETSKE USLUGE

Vršenje energetske usluge

Član 44

Energetska usluga je usluga kojom se obezbeđuje na mjerljiv i provjerljiv način povećanje energetske efikasnosti, odnosno uštade energije i ostvarivanje materijalne koristi uz primjenu energetski efikasne tehnologije i/ili postupaka kojima se postižu uštade energije i drugi prateći pozitivni efekti.

Energetsku uslugu pruža ESCO ili drugo lice za pružanje usluga na osnovu ugovora o energetskom učinku ili drugog odgovarajućeg ugovora prilikom energetskog pregleda, projektovanja, građenja, stručnog nadzora nad građenjem, rekonstrukcije, održavanja objekata, kao i upravljanja i nadzora nad potrošnjom energije.

Ugovor o energetskom učinku

Član 45

Ugovor o energetskom učinku sačinjava se u pisanoj formi i naročito sadrži podatke o:

- ugovornim stranama;
- o osnovnoj potrošnji energije objekta;
- procjeni energetske efikasnosti;
- zajamčenim uštadama energije i postupcima za utvrđivanje ušteda;
- načinu finansiranja ulaganja u mjere poboljšanja energetske efikasnosti;
- načinu plaćanja naknade za energetsku uslugu i
- drugim pravima i obavezama ugovornih strana.

Visina naknade i način plaćanja energetske usluge u cijelini ili djelimično se zasniva na postignutim poboljšanjima energetske efikasnosti i ispunjenju drugih dogovorenih uslova u pogledu ostvarenih poboljšanja.

Mjere poboljšanja energetske efikasnosti mogu se obezbijediti finansiranjem od treće strane.

ESCO u pružanju energetskih usluga preuzima finansijski, tehnički i komercijalni rizik sprovođenja mjera energetske efikasnosti.

Obaveze operatora distributivnog sistema i snabdjevača energije u obezbeđenju energetskih usluga

Član 46

Operator distributivnog sistema i snabdjevač energijom, osim malog operatora distributivnog sistema i malog snabdjevača energijom, radi podsticanja primjene mjera energetske efikasnosti, dužan je da organizuje ponudu energetskih usluga krajnjim kupcima energije po konkurentnim cijenama.

Operator distributivnog sistema iz stava 1 ovog člana, koji je u okviru sistema vertikalno ili horizontalno integrisanog energetskog subjekta, može djelatnost energetskih usluga organizovati u okviru integrisanog energetskog subjekta u okviru svoje organizacije, uz obezbeđenje vođenja odvojenog računovodstva za tu djelatnost ili angažovanjem drugih lica za vršenje energetskih usluga.

Ponuda energetskih usluga iz stava 1 ovog člana treba da sadrži najmanje informacije o: pokazateljima energetske efikasnosti, mjerama energetske efikasnosti, vršiocima energetskih usluga, cijenama i načinu finansiranja.

Ponude iz stava 1 ovog člana objavljaju se na internet stranici.

Finansiranje

Član 47

Sredstva za finansiranje projekata i sprovođenje mjera energetske efikasnosti mogu se obezbijediti iz: budžeta Crne Gore, budžeta jedinica lokalnih samouprava, donacija, kredita i drugih izvora, u skladu sa zakonom.

VII. NADZOR

Nadzor nad sprovođenjem Zakona

Član 48

Nadzor nad sprovođenjem ovog zakona vrši Ministarstvo.

Inspeksijski nadzor

Član 49

Inspeksijski nadzor vrši Ministarstvo.

U postupku inspeksijskog nadzora kontroliše se izvršavanje obaveza utvrđenih ovim zakonom, a posebno koje se odnose na:

- postupanje ovlašćenih lica za vršenje energetskih pregleda, odnosno sertifikovanje zgrada;
- rezultate energetskog pregleda i energetskog sertifikovanja zgrade, ako se utvrdi sumnja u istinitost podataka i
- blagovremenost i usklađenost planiranja i sprovođenja mjera energetske efikasnosti.

VIII. KAZNENE ODREDBE

Kaznene odredbe za energetske subjekte

Član 50

Novčanom kaznom od pedesetostrukog do tristostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori kazniće se za prekršaj privredno društvo ili drugo pravno lice i preduzetnik, ako:

- 1) ne dostavi Ministarstvu podatke o potrošnji energije u propisanom roku (član 15 stav 1);
- 2) ne obezbijedi krajnjim kupcima odgovarajuće uređaje za mjerjenje potrošnje energije iz člana 16 stav 1 ovog zakona;
- 3) krajnjem kupcu u računu ne iskaže odgovarajuće podatke propisane članom 16 stav 3 ovog zakona.

Za prekršaj iz stava 1 ovog člana novčanom kaznom od trostrukog do dvadesetostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori kazniće se i odgovorno lice u privrednom društvu ili drugom pravnom licu.

Kaznene odredbe za organ, privredno društvo ili drugo pravno lice i preduzetnika

Član 51

Novčanom kaznom od pedesetostrukog do tristostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori kazniće se za prekršaj organ, privredno društvo ili drugo pravno lice i preduzetnik, ako:

- 1) ne dostavi Ministarstvu podatke o godišnjoj potrošnji energije ili to ne učini u propisanom roku (član 42 st. 1 i 2);
- 2) ne planira i ne sprovodi mjere energetske efikasnosti (član 20);
- 3) ne obezbijedi ovlašćenom licu podatke i uslove za nesmetano vršenje energetskog pregleda (član 23 stav 3);
- 4) ne dostavi Ministarstvu izvještaj o izvršenom energetskom pregledu ili to ne učini u propisanom roku (član 23 st. 4 i 5);
- 5) ne obezbijedi sprovođenje redovnih energetskih pregleda kotla za grijanje ili sistema za klimatizaciju (čl. 24 i 25);
- 6) ne vodi evidenciju o obavljenim energetskim pregledima ili ne čuva dokumentaciju o izvršenim pregledima u propisanom roku (član 33 stav 2);
- 7) ne dostavi Ministarstvu izvještaj o izvršenim energetskim pregledima u propisanom roku (član 33 stav 3);
- 8) vrši energetski pregled suprotno čl. 34 i 35 ovog zakona;
- 9) stavlja u promet uređaje za domaćinstvo koji za svoj rad koriste energiju suprotno članu 37 ovog zakona;
- 10) ne organizuje ponudu energetskih usluga krajnjim kupcima energije shodno članu 46 stav 1 ovog zakona.

Za prekršaj iz stava 1 ovog člana novčanom kaznom od trostrukog do dvadesetostrukog iznosa minimalne zarade u Crnoj Gori kazniće se i odgovorno lice u organu, privrednom društvu ili drugom pravnom licu, kao i fizičko lice.

IX. PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Podzakonski akti

Član 52

Podzakonski akti za sprovođenje ovog zakona, donijeće se u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Program i planovi poboljšanja energetske efikasnosti

Član 53

Program iz člana 7 ovog zakona donijeće se u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Veliki potrošači dužni su da plan poboljšanja energetske efikasnosti iz člana 20 ovog zakona utvrde u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Stupanje na snagu

Član 54

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu Crne Gore“, a primjenjivaće se od 1. maja 2011. godine.

SU-SK Broj 01-89/15
Podgorica, 22. aprila 2010. godine

SKUPŠTINA CRNE GORE 24. SAZIVA

PREDSEDNIK
Ranko Krivokapić